

Takaitaccen Tarihin Annabi (ﷺ)

Tare da

Fa'idodin kowane Darasi

Dan masu Magana da harshen Hausa

Wallafar

Abu zakariyya Arrigasi

All rights reserved

مُقَدِّمَةُ الْمُؤَلِّفِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَصَّ نَبِيَّنَا مُحَمَّدًا ﷺ بِالْخَصَائِصِ الْجَلِيلَةِ، وَفَضَّلَهُ عَلَى غَيْرِهِ مِنْ
الْمَخْلُوقَاتِ، وَجَعَلَ أُمَّتَهُ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ
الْمُنْكَرِ، وَنَسَخَ بِدِينِهِ سَائِرَ الْأَدْيَانِ السَّمَاوِيَّةِ الْمَاضِيَةِ، فَتَبَارَكَ اللَّهُ الْمَوْلَى جَلَّ وَعَلَا.
وَصَلَاةً وَسَلَامًا عَلَى هَذَا النَّبِيِّ حَامِلِ لِيَّوَاءِ الْحَمْدِ وَصَاحِبِ مَقَامِ الْمَحْمُودِ الْأَمِينِ،
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ الْجِيلِ الْفَرِيدِ الَّذِي لَمْ تَتَشَرَّفِ الْبَشَرِيَّةُ عَلَى مِثْلِهِ عِبْرَ تَارِيخِهَا
الطَّوِيلِ، وَمَنْ سَارَ عَلَى دَرَبِهِمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الْمَعَادِ.

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ لِمَعْرِفَةِ السِّيَرَةِ النَّبَوِيَّةِ أَهْمِيَّةً بَالِغَةً فِي حَيَاةِ الْمُسْلِمِ، لِمَا تَضَمَّنَتْهُ مِنْ
مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ الْحَمِيدَةِ، وَلَا شَكَّ أَنَّ سِيْرَةَ نَبِيَّنَا ﷺ مَمْلُوءَةٌ بِذَلِكَ، وَالْغَرَضُ فِي
مَعْرِفَةِ سِيْرَتِهِ ﷺ الْعَطْرَةَ الْأَقْتِدَاءِ بِهِ وَالسِّيْرُ عَلَى دَرَبِهِ وَمَنْوَالِهِ لَا لِمَجْرَدِ التَّنَائِسِ
وَالْأَسْتِنْشَاطِ، لِأَنَّ سِيْرَتَهُ ﷺ عِبَارَةٌ عَنْ أَخْلَاقِ حَمِيدَةٍ مَرْمُوقَةٍ اتَّصَفَتْ بِهَا هَذِهِ
الشَّخْصِيَّةُ النَّبَوِيَّةُ، وَلِمَا رَأَيْتُ مِنْ قِلَّةِ كُتُبِ السِّيَرَةِ الَّتِي سَطَرَتْ بِاللُّغَةِ الْهُوسِيَّةِ، وَفَقَّ
الْمَنْهَجِ الْعِلْمِيِّ، حَمَلَنِي ذَلِكَ عَلَى الْقِيَامِ بِالتَّسْطِيرِ عَلَى هَذِهِ الصَّفَحَاتِ الْبَيْضَاءِ
الَّتِي تُدْنِدُنُ حَوْلَ حَيَاتِهِ ﷺ بِهَذِهِ اللُّغَةِ الَّتِي يَنْطِقُ بِهَا مَا يَزِيدُ عَلَى مِائَةِ مِليُونِ
شَخْصٍ فِي الْمَنْطِقَةِ الْإِفْرِيْقِيَّةِ، لِأَسِيْمَا الْإِفْرِيْقِيَّةِ الْغَرْبِيَّةِ، خُصُوصًا جُمْهُورِيَّتِنَا نَيْجِيرِيَا
الَّتِي هِيَ أَكْبَرُ تَجْمُوعٍ لِلنَّاطِقِينَ بِهَذِهِ اللُّغَةِ الْمُبَارَكَةِ، وَهِيَ أَكْبَرُ دَوْلَةٍ هُوَسِيَّةٍ فِي الْعَالَمِ

مِنْ جِهَةِ التَّعْدَادِ السُّكَّانِي، وَلِذَا عَزَمْتُ عَلَى جَمْعِ شَيْءٍ يَسِيرٍ مِنْ سِيرَتِهِ ﷺ بِهَذِهِ
اللُّغَةِ، لِأَنَّ هُنَاكَ أَنْاسًا كَثِيرِينَ لَا يَسْتَطِيعُونَ قِرَاءَةَ كُتُبِ سِيرَتِهِ ﷺ الْمُدَوَّنَةِ بِالْعَرَبِيَّةِ.
ثُمَّ إِنِّي لَا أُطِيبُ فِي ذَلِكَ حَتَّى يَكُونَ الْكِتَابُ كَبِيرَ الْحَجْمِ، بَلْ أَخْتَصِرُهُ اخْتِصَارًا
مُتَوَسِّطًا غَيْرَ مُخِلٍ بِالْمَعْنَى، فَنَسْأَلُ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ يَتَقَبَّلَ مِنَّا عَمَلَنَا هَذَا وَيَكْتُبَ
لَهُ الْقَبُولَ، وَأَنْ يَنْفَعَهُ بِهِ الْإِسْلَامَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَهُوَ مِنْ وِرَاءِ الْقَصْدِ وَيَهْدِي السَّبِيلَ.

أَخُوكُمْ فِي اللَّهِ

أَبُو زَكَرِيَّا الرَّغَاسِيُّ

حُرِّرَ فِي يَوْمِ الْخَمِيسِ ضُحَى 26 - 8 - 1442 هـ - 8 - 4 - 2021 م

Gabatarwa

Dukkan yabo da godiya da kirari da jinjina sun tabbata ga Allah madaukakin sarki wanda ya yi mana bai'wa da kasancewa cikin al,ummar Annabi Muhammad ﷺ farin jakada mafi daraja da daukaka daga cikin Annabawa da ma dukkan halittu gaba daya, tsira da amincin Allah su kara tabbata a gareshi da iyalan gidansa tsarkaka da sahabbansa ma'abota annuri da albarka, da duk wanda ya bi tafarkinsu da kyautatawa har izuwa ranar tsayuwa gaban Allah domin hisabi.

Bayan haka: hakika sanin tarihin Annabi ﷺ ya na da matukar mahimmanci a rayuwar musulmi saboda abunda ya kunsu na daga kyawawan dabi'u da mu'amaloli, domin manufar karanta tarihin annabi ﷺ shi ne dan ayi koyi da abunda ya kunsu na daga kyawawan dabi'u ba dan a yi nishadi ba kawai, duba da hakane naga ya dace ace an samar da wani littafi wanda zai yi bayani akan rayuwar Annabi ﷺ da harshen hausa bisa doran ilimi da dogaro da ingantattun littattafan da a ka rubuta a wannan fannin wadanda suka samu kyakkyawan kabuli wurin al'umma, kamar littafin: (siratun – nabawiyya) na Abdulmalik bini hisham Annahawi, wanda talkisi ne na (sitar) muhammad ibini Ishak Almuḍḍalibi, da kuma (sira) ta ibini Kassir, da sauran shahararrun littattafan sira wadanda aka rubuta a zamunan da suka shude da ma na wannan zamani, saboda masu magana da wannan harshen wadanda sune mafi yawa a nahiyar Afuruka ta yamma, musamman kasa Najiriyar wacce ta fi kowace kasa yawan masu magana da wannan harshen mai albarka, saboda hakane na tanadi wannan littafin dan suma su

anfana da abunda tarihin farin jakada ya kunsu na dabi,u managarta, saboda ba kowa ba ne ya iya larabci, muna fatan Allah ya sanya wannan aikin a cikin kyawawan ayyukan mu, ya kuma anfanar da wadanda aka yi donsu.

Dan'uan ku a musulunci

Abu zakariyya Arrigasi

Ranar Alhamis da hantsi: 26 – 8 – 1442,h. Dai-dai da: 8 – 4 – 2021, m.

Larabawa gabanin Musulunci

Ya na da mahimmanci mu san suwaye Larabawa gabanin zuwan musulunci don abun zai fi fitowa fili, saboda su ne mutanan da Annabi ﷺ ya taso a cikinsu kuma aka aiko shi cikinsu.

Da farko dai su Larabawa sun kasance suna zaune a yankin da ya ke da yawan sahara da tsandauri wanda ya fi shahara da (jaziratul Arab) wacce ta yi iyaka da baharul Ahamaru ta yammaci, da wani bangare na garuruwan Iraƙi ta gabashi, da baharul Arab ta kudanci, da kuma garuruwan siriyar ta arewaci.

Larabawa kashi uku ne ta fuskar tsatson da suka fito, gasu nan kamar haka:

1- Al'arbul ba'idatu: sune larabawan da suka shuƙe shekaru aru-aru waƙanda a yanzu sun ƙare gaba ɗaya, kamar su Adawa da samudawa da Amalikawa da makamantan su.

2- Al'arbul aribatu: sune larabawan da suka fito ta tsatson Yashjabu ɗan ya, arabu ɗan ƙahɗan, cibiyar su ita ce yamen.

3- Al'arbul musta'ariba: sune larabawan da suka fito ta tsatson Annabi Isma'ila ɗan Annabi Ibrahim ﷺ ana kiran su da Al'arbul Adananiyyatu.

Ana cewa annabi Isma,ila shi ne wanda ya fara magana da harshen larabci kamar yadda Ya'akubi ya hakaito a cikin tarihinsa, sai dai tarihi ba ya goyan bayan wannan maganar.

ADDINAN LARABAWA KAFUN MUSULUNCI

Mafi yawancin larabawa suna bin addinin Annabi Ibrahim ne ﷺ a farkon al'amari ba yan zamani ya tsawaita garesu sai aka samu wani

mutum mai suna Amru dan Luhayyi shugaban kabilar kuza, a wanda ya shahara DA kyawawan lamura da kuma nuna kulawa ga lamuran addini, wanda hakan ya sa mutane suka kaunace shi suke masa kallon wani babban waliyyi, ananan a haka wata rana ya yi balaguro zuwa kasar siriya ya ga yadda suke bautar gumaka sai hakan ya ba shi sha'awa ya yi tsanmanin wani abin arzikine, sai ya dawo da wani gunki wanda ake kira (Hubal) ya sanya shi a cikin Ka'aba, ya kwadaitar da mutanen Makka akan bauta masa, tun daga wannan lokacin bautar gumaka ta watsu a cikin larabawan makka da makotansu, wannan shi ne asalin bautar gumaka a cikin Larabawa.

DANGANTAKAR ANNABI ﷺ

nasabar Annabi ﷺ mai tsarki ita ce kamar haka: Muhammad dan Abdullahi dan Abdulmuddalib dan Hashim dan Abdumanaf dan kusaiyyi dan Kilab dan Murra dan Ka'abu dan Lu'ayyu dan Galibu dan Fihar dan Malik dan Nadar dan Kinana dan Kuzai'ma dan Mudrika dan Ilyasu dan Mudar dan Nizar dan Mu'addin dan Adnan.

Wannan shi ne abin da malamai masana nasaba suka yi ittifaki akan shi dan gane da nasabar annabtaka mai tsarki, wato zuwa Adnan, amma Abin da ya gota Adnan to akwai sabani mai girma game da adadin sunayen kamar yadda Abul Hasan ibnul Asir ya bayyana a cikin (Asadul gaba) da kuma ibni Abdulbarri a cikin (Al'isti'ab) wanda da shi ibnul Asir ya dogara game da hakan, imamul Bagawi ba yan ya koro nasaba zuwa Adnan a cikin (sharhush sunna) ya ke cewa duk abin da aka anbata na daga nasaba doriya akan Adnan ba ya inganta.

Shi Abdulmuddalib sunansa (Shai'ba) kamar yadda ibnu Is'hak ya fada ibnu Hisham ya inganta shi a cikin Sirah, shi kuma Hashim sunansa (Amru) shi kuma Abdumanaf sunansa (Almugira) shi kuma kusayyu sunansa (Zai'du) shi kuma Fihar shi ne wanda ake wa lakabi da: (Alkuraish) wanda ake jingina kabilar zuwa gare shi, shi kuma Nadar shi ne (kai'su) shi kuma Mudrika sunansa (Amir)

Hakika nasabar Annabi ﷺ nasaba ce mafi daraja mafi tsarki mafi daukaka wacce ba ta da tamka.

Auren Abdullahi da Aminatu

Abdullahi shi ne mahaifin Annabi ﷺ mahaifiyarsa kuma ita ce Aminatu Yar Wahabu dan Abdumanaf dan Zuhratu dan Kilab, wato Aminatu ta yi tarayya da Abdullahi ta wajen kakansa na biyar.

Yayin da Abdullahi ya kai munzali sai mahaifinsa Abdulmuddalib ya nema masa auren Aminatu a wajen babanta Wahabu dan Abdumanaf wanda shine mafi daukaka kuma jagora a cikin kabilar banu Zuhra, sai ya aurar masa da ita, a wannan lokacin Aminatu ta kasance mafi daraja da daukaka a cikin kabilar kuraish domin babanta Wahabu shine shugaban kabilar zuhra kuma mafi daraja da nasaba a cikin kabilar, Abdullahi ya tare da ita a garin makka, ba yan wani lokaci kalilan sai ya yi tafiya zuwa Sham yayin da ya ke kan hanyarsa ta dawowa a cikin tawagar kuraish sai ya yada zango a Madina saboda rashin lafiya sai rai ya yi halinsa anan, aka binne shi a gidan wani bawan Allah mai suna (Nabigatujju'udi) a lokacin da ya rasu ya na da shekara ashirin da biyar (25) hakan ya faru kafun haihuwar Annabi ﷺ kamar yadda daukacin malaman tarihi suka tafi akan hakan, bai bar wani abu mai yawa ba na daga dukiya face

rakuma biyar (5) da 'Yan tumaki da awaki, sai kuma kuyanga guda ɗaya mai suna (Ummu Ai'man Barakatul Habashiyya) wacce ta na ɗaya daga cikin matan da suka reni Annabi ﷺ.

Hai'huwar Annabi ﷺ

An haifi Annabi ﷺ a unguwar banu Hashim dake Makka a safiyar ranar litinin sha biyu ga watan rabi'ul auwal (12) a bisa zance mafi shahara, hakan ya farune a shekarar Giwa, wanda hakan ya yi dai-dai da ashirin da biyu ga watan afrilu shekara ta ɗari biyar da saba'in da ɗaya (571) miladiyya.

Dalilin anbaton shekarar haihuwarsa da shekarar giwa kuwa shine sarkin Habasha na wancan lokacin mai suna (Abarahata) ya gina wata babbar coci a garin Sana'a dake yamen, domin ya juyo da hankulan larabawa zuwa gareta ya raba su da Ka'aba, sai wani daga cikin banu kinana ya ji labarin haka, sai ya yi kashi ya yayyaba wa wannan cocin, yayin da labari ya je kunnen Abarahata sai ya yi fushi ya rantse cewa sai ya rusa ka,aba, ya shirya gagarumar runduna zuwa Makka a cikinta akwai wata katuwar giwa mai suna Mahmud, daga karshe dai Allah ya halakar da wannan rundunar ta hanyar aiko musu da tsuntsaye ɗauke da bama-baman wuta kamar yadda ya ba da labari a cikin Suratul fili.

Alamomin hai'huwar Annabi ﷺ

Hakika manyan alamomi sun bayyana waɗanda suke ishara zuwa ga cewa Duniya zata karɓi bakoncin wani babban mutun mai girman lamari, hakika mahaifiyarsa ta ba da labarin cewa lokacin da ta haife shi ta ga wani haske ya fito daga gaban ta wanda ya

haskaka fadar sarautar Sham kamar yadda ibnu Sa'ad ya ruwaito a cikin (Adḍabakat) sannan kuma ta ba da labarin cewa lokacin da ta haife shi ba ta ji abin da mata suke ji ba na ciwon nakuda, sannan an ruwaito cewa lokacin da aka haife shi sai da ḍakuna goma sha huḍu na fadar sarautar kisra suka faḍi sannan wutar da majusawa suke bautamawa shekaru aru-aru ta mutu cocinan da suke gefen (Buhai'ratu sawa) suka ruguje kamar yadda imamul Bai'haki ya ruwaito a cikin (Dala'ilun Nubuwwati) da Ḍabari a cikin tarihinsa.

An ruwaito cewa an haife shi da kaciyarsa, Al'hafiz ibnul kayyim ya ce babu wani hadisi ingantacce akan haka kamar yadda ya faḍa a cikin (Al – Hadayun Nabawi) kuma koda ma hakan ya inganta ba wani abin azo a gani bane jingina hakan ga Annabi ﷺ domin ana samun jariran da ake haihuwarsu da kaciyarsu, shi kuma Annabi ﷺ abin al'ajabinsa ya fi gaban haka.

Lokacin da Amina ta haifi Annabi ﷺ sai ta aika a faḍa ma kakansa Abdulmuddalib, sai ya zo ya na farin ciki ya ḍauke shi ya shigar da shi cikin Ka'aba ya yi godiya ga Allah kana ya yi masa addu'a ya sa masa suna Muhammad, wanda larabawa basu san wannan sunan ba gabanin haka.

Shayar da Annabi ﷺ

Wacce ta fara shayar da Annabi ﷺ ita ce mahaifiyar sa Aminatu'Yar Wahabu sannan sai Suwai'batul Aslamiyya 'Yantacciyar baiwar Abu Lahab a lokacin ta na shayar da ḍanta mai suna masruh, gabanin haka ta shayar da Hamza ḍan Abdulmuddalib baffan Annabi ﷺ sannan bayan ta sai Halima 'Yar Abu Zu'aib Assa'adiya matar Haris bini Abdul'uzza wanda ake wa alkunya da Abu Kabasha, hakika

Halimatussa'adiyya ta ga albarka da abin al'ajabi alokacin da ta ke shayar da Annabi ﷺ na daga yalwar arziki da kuzarin rakuminta da makamancin haka, ita ce wacce Annabi ﷺ ya fi dadewa awurinta.

Watarana Annabi ﷺ ya na cikin yara ya na wasa a lokacin ya na dan shekara huɗu a Duniya, sai Jibrilu ﷺ ya zo ya rike shi ya kwantar da shi ya tsaga kirjinsa ya fito da zuciyarsa ya ciro wata tsoka daga cikinta ya ce wannan shine rabon shaidan daga gare ka, sannan sai ya wanke ta a cikin wata tasa ta zinariya da ruwan zamzam ya maida ita kamar yadda ta ke, yayin da sauran yaran da ke tare da shi suka ga haka sai suka ruga zuwa wajen marikiyarsa wato Halimatussa,adiyya suka gaya mata abin da ke faruwa, sai ta ji tsoro ta mai da shi wurin mahaifiyarsa.

Rasuwar mahaifiyarsa

Ya na nan wurin mahaifiyarsa har shawon shekara biyu alokacin ya na dan shekara shida, sai mahaifiyarsa ta ga dacewar ta kai ziyara zuwa ga kabarin mijinta wato mahaifin Annabi ﷺ Abdullahi, da ke Madina, sai ta kama hanyar madina tare da marayanta Annabi ﷺ da kuma hadimarta Ummu Ai'man da sirikinta Abdulmuddalib, har ta isa ta zauna anan tsawon wata guda kana ta dau hanyar dawowa, sai rashin lafiya ya same ta har dai takoma zuwa ga Allah a wani wuri da ake kira da Al'abwa'i da ke tsakanin Makka da Madina.

Ya dawo karkashin kulawar kakansa

Daga nan sai kakansa Abdulmuddalib ya dawo da shi Makka ya ci gaba da ba shi kyakkyawar kulawa ta musamman ya fifita shi akan sauran 'Ya'Yansa na ciki, duba da irin halin da ya samu kan shi a ciki na rashin bangwaye guda biyu wato babansa da mamarsa, wanda a cikin hakan akwai wani boyayyan sirri da hikima ta allantaka, Annabi ﷺ bai gushe ba cikin kulawar kakansa har tsawon shekara biyu alokacin ya na dan shekara takwas aduniya, a wannan lokacinne Allah ya yi wa kakansa rasuwa.

Ya dawo karkashin kulawar baffansa Abu Dalib

Daga nan sai ya dawo karkashin kulawar baffansa Abu Dalib, anan ne ya samu gagarumar kulawa da karramawa domin Abu Dalib ya yi tsayin daka wajen ganin ya kyautata masa har ta kai ga ya fifitasa akan dukkanin 'Ya'Yansa, ana nan a haka sai wata rana fari ya sami mutanen makka, sai suka nema daga Abu Dalib akan ya fito ya yi musu rokon ruwa, sai ya fito tare da Annabi ﷺ girgije ya na ma Annabi ﷺ inuwa duk inda ya yi ya na biye da shi, ba a jimaba sai ga hadari ya haɗu aka kece da ruwa kamar da bakin kwarya sai arziki ya yalwata fari ya tafi albarkacin Annabi ﷺ wannan kissa Hai'sami ya kawo ta a cikin (majma'uzzawa'id)

kissar Annabi ﷺ da Bahira (Arrahib)

Yayin da Annabi ﷺ ya kai shekara goma sha biyu a rayuwarsa sai Abu Dalib ya yi balaguro zuwa sham (siriya) tare da shi har suka iso garin Basra, to awannan garin akwai wani mai yawan ibada akarkashin addinin nasara wanda ake kira (Bahira) amma sunansa

(Jarjis) suna sauka a masaukin su sai wannan mutumin ya fito zuwa garesu ya na bibiyarsu har ya kai ga Annabi ﷺ sai ya kama hannunsa ya ce wannan shine shugaban halittu wannan shine manzon Ubangijin halittu, sai Abu Dalib da wasu daga cikin dattawan kuraishawa suka ce masa ya aka yi kasan haka? Ya ce na gane shine ta hanyar hatimin annabtaka da ke allon kafadarsa, sannan kuma akwai anbatonsa a cikin littafinmu, da ga nan dai ya roki Abu Dalib akan ya mai da shi gida kar ya karasa da shi sham saboda gudun makiya na da ga yahudawa, sai ya sa aka mai da shi.

Kiwon tumaki

Annabi ﷺ ya ba da labarin cewa babu wani Annabi da aka aiko face ya yi kiwon tumaki, sahabbansa suka tanbaye shi: har kai ya Rasulullah? Ya ce: I, har ni, na kasance ina ma mutanen Makka kiwon tumakinsu suna bani wasu`Yan silalla.

Hakika a cikin kiwon tumaki akwai hikimomi masu tarin yawa, kaɗan da ga cikinsu:

- 1-Sanya mutun ya goge wajen iya tafiyar da jagorancin mutane, domin duk wanda ya iya tafiyar da lamuran kananan Dabbobi to tafiyar da lamuran mutane zai zo masa da sauki.
- 2-Koyon hakuri da juriya, saboda sha,anin Dabbobi sai hakuri, ka taro wancan wancan ya kuma ballewa.
- 3-Tausayi da jinkai, domin tsayin Dakar sa wajen ganin ya kiyayesu da ga miyagun Dabbobi masu farautarsu da kuma barayi da kula da su wajen shayarwa, dukkan wannan ya na haifar da tausayi, domin duk wanda ya ji tausayin dabbobi tabbas zai ji tausayin mutane.

4-ishara zuwa ga cewa addinin musulunci ba ya goyan bayan zaman kashe wando, a, a kowa ya tashi ya nema na kansa.

Auren Annabi ﷺ da sayyada Kadija (ra)

Yayin da Annabi ﷺ ya kai shekara ashirin da biyar a rayuwarsa sai ya yi balaguro zuwa siriyar dan yin kasuwanci a cikin dukiyar Kadija wacce ta kasance babbar attajira ta na da yara da yawa masu juya mata dukiya ta hanyar fatauci zuwa gari gari ta na biyansu, yayin da labarin Annabi ﷺ ya risketa na daga gaskiyarsa da amanarsa da kyawawan halayensa madaukaka sai ta bukaci da ya kasance daya daga cikin masu juya mata dukiyarta za ta rubanya masa abin da ta ke ba sauran yaran ta na daga lada kamar yadda ibnu Sa'ad ya ruwaito a cikin (Ad'abakat) sai Annabi ﷺ ya yarda ya fita ya yi fatauci tare da yaronta Mai'sara, aka samu gagarumar riba wacce ba, a taba samun kwatankwacinta ba, yayin da kadija ta ga haka kuma ta kara samun labarin karamcinsa da kyawawan halayensa a wurin yaronta Mai'sara, sai ta bijiro masa da maganar aure, wanda gabanin haka manyan mutane masu mulki da kudi sun neme ta da aure amma taki sauraransu, daga karshe dai aka daura musu aure bayan manya sun shiga cikin lamarin, wanda Annaba ﷺ ya aure ta ya na da shekara ashirin da biyar ita kuma ta na da ashirin da takwas, wannan shine zance mafi inganci a wurin kwararrun malaman tarihi, Kadija ita ce matarsa ta farko bai taba ma ta kishiya ba har ta koma zuwa ga Allah, sannan ita ce ta haifa masa dukkan 'Ya'Yansa ban da Ibrahim domin shi mariyatul kibdiya ce ta haife shi, hakika Kadija ta bada gagarumar gudummuwa a tafiyar da'awa ta Annabi ﷺ alherin Allah ya kai mata.

Tarayyar Annabi ﷺ da kurai'shawa wajen gina Ka'aba

A yayin da Annabi ﷺ ya kai shekara talatin da biyar a rayuwarsa a wannan lokacin ne kurai'shawa suka tsayu wajen sake jaddada ginin Ka,aba, wanda daman can tsawonta bai wuce zira'i tara ba tun dai yadda take azamanin annabi Isma'il ﷺ sannan kuma katangunta sun fara samun matsala, a yayin kuma da aka samu barayi suka sace taskarta da ke cikinta wacce da ita ake anfani wajen kula da Ka'aba, Annabi ﷺ ya yi musharaka da kuraishawa wurin wannan aikin na gayya, kuma ya nuna bajinta kwarai da gaske, amanarsa da gaskiyarsa da hikimarsa da fasaharsa sun kuma bayyana ga kurai'shawa, wannan ya farune kafun annabta da shekara biyar.

Annabci

A yayin da Annabi ﷺ yake gab da cika shekaru arba'in arayuwar, sai aka sanya masa san kebancewa a wuri mai natsuwa marar hayaniya, ya kasance ya na zuwa kogon Hira'i da ke dutsen Jabalunnur, wanda tsakanin shi da Madina tafiyar kilomita biyu ne, kogon ya kasance ya na da fadin zira'i daya da kwatan zira'i, tsawo kuma zira'i huɗu da zira'in karfe, ya kasance ya na zama a cikinsa tsawon watan ramadana ya na yin tunanin manya manyan halittun Allah masu nuna kudurar sa da karfin mulkinsa a cikin sa, ya kan yi guzurin abincinsa da abin shansa da ga sayyida Kadija idan sun kare sai ya koma ya zo da wasu, duk wannan shirine dan fiskantar manzanci.

A yayin da ya kai shekara arba'in, Allah ya aiko masa da mala'ika Jibrilu ﷺ wanda shine mala'ikan da allah ya wakilta da isar da sakon

annabtaka zuwa ga wanda ya zaba daga cikin bayinsa, mala'ika Jibrilu ya umarce shi da ya yi karatu, ya ce shi bai taba karatu ba, sai Jibrilu ﷺ ya rike shi ya dan matse shi, har sai da aka maimaita hakan sau uku, sai ya biya masa ayoyi guda ukun farko daga suratul Alak ga su kamar haka:

« اِقْرَأْ بِسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ » العلق:
(3 - 1)

Ma,ana: ka yi karatu da sunan ubangijinka wanda ya yi halitta, ya halicci mutun daga gudan jini, ka yi karatu ubangijinka mai karamcine.

Wadan nan ayoyi guda uku sune farkon abin da ya fara sauka ga Annabi ﷺ na wahayi.

Bayan haka sai Annabi ﷺ ya koma gida zuciyarsa na raurawa ya shiga wurin Kadija (ra) ya na cewa ku lullubeni ku lullubeni, sai nana Kadija ta lullube shi ya samu nutsuwa, sannan ya ba ta labarin duk abin da ya faru da shi, sai ta ce da shi Allah ba zai taba tozarta ka ba domin ka na sadar da zumunta ka na daukarwa kan ka abin da ba wajibi ba sannan kana ba wa mabukata na da ga abin da Allah ya azurtaka da shi sannan kana shiryawa baki liyafa sannan kana taimako akan abubuwan da suke samun mutun na musibu, daga karshe dai ta kai shi wajen wani baffanta mai suna Warakatu dan Nau'fal, wanda ya na da sani game da addinin nasara har ma ya na rubuta littafin Injila da harshen ibranियanci, sannan kuma dattijo ne sosai har ma ya makance, a yayin da ta ba shi labarin abin da ya wakana da Annabi ﷺ sai ya ce: hakika wannan shine Manzon da ya

ke zuwa ma Annabi musa ﷺ ya na nufin mala'ika Jibrilu, ya ce: ina ma dai ina da kuzarin samartaka a yayin da mutanenka za su fitar da kai daga garinka.

Tanbihi: mai karatu zai ga muna tsallake wasu abubuwa, muna yin hakane dan takaitawa, domin idan ba ka manta ba sunan littafin (Takaitaccen tarihin Annabi ﷺ) idan aka ce za a kawo komai da komai to littafin zai yi yawan da mai karatu zai gundura da karantawa, gwara a yi shi tsaka tsaki.

Daga nan sai wahayi ya yanke na dan wani lokaci, sannan mala'ika Jibrilu ya kuma sakkowa tare da ayoyi guda biyar na cikin Suratul Mudassir, gasu kamar haka:

« يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ * وَرَبِّكَ فَكَبِيرٌ * وَثِيَابِكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ » المدثر:
(5.1)

Ma'ana: ya kai na lullube, tashi ka yi gargadi, Ubangijinka kuma ka girmama shi, tufafinka kuma ka tsarkakesu, kazanta kuma ka kau-race mata (ma'ana: gumaka)

Wadan nan sune ayoyin da suka fara sauka ta fuskar umarni da isar da risala, su kuma ayoyi ukun da suka gabata na suratul Ikra'a, sune na farkon sauka ta fuskar tabbatar da annabtaka.

Farawar Da'awa a sirrance

Annabi ﷺ ya fara kira zuwa ga Allah a sirrance bayan saukar ayoyin da suka gabata duba da yanayin da ya samu mutanen Makka a ciki na da ga tsatstsauran rukonsu ga gumaka, ya kwashi kimanin she-kara uku a haka, kuma ya fi bada karfi wurin kiran wadanda ya ke

da kusanci da su, daga cikin wadanda suka bada gaskiya da shi akwai matarsa Kadija da amininsa Abubakar da kanin sa kuma agolansa Aliyu da kuma 'Yantaccen bawansa Zai'du bini Sabit, Allah ya yarda da su gaba daya, malamai sun yi sabani game da wanda ya fara musulunta cikin wadan nan bayin Allah, wasu suka rinjayar da cewa Abubakar ne farkon musulunta wasu kuma Kadija wasu kuma Aliyu, wasu kuma sun yi kokarin hada ruwayoyin da suka zo akan haka, suka ce farkon wanda ya fara musulunta a cikin maza shine Abubakar a cikin mata kuma Kadija a cikin yara kuma Aliyu, wanda imam Abu Hanifa shi ya fara wannan jam'in kamar yadda Suyudi ya ambata a cikin (Tarikul kulafa'a) ibni Kassir kuma ya rinjayar da cewa iyalan Annabi ﷺ su suka fara musulunta, wato Kadija da Aliyu da Zai'du bini Sabit da ummu Ai'man da kuma Waraka bini Naufal, Al'malikul mu'ayyid, Abul Fida'i ya bai'yana a cikin littafinsa (Tariku Abil Fidai) cewa babu sabani tsakanin malamai game da cewa kadija ce ta fara musulunta, wannan Magana ba haka ta ke ba, domin abin da na ambata maka da farko na sabanin malamai, abu mafi inganci shine abin da imam Abu Hanifa ya tafi akan shi na yin jam'i kamar yadda ya gabata.

Hakika Abubakar ya bada gudummawa sosai wajen jawo ra'ayin wasu daga cikin manyan mutane zuwa ga musulunci, kamarsu Usmanu bini Affan da Abdurrahman bini Auf da Zubairu binil Auwam da sa'adu bini Abi Wakkas da Dalhatu bini Ubaidillah da sauran su.

Darussan da ke cikin wannan darasin

- 1- Dukkanin al'amura ana binsu sannu sannu ne ba da garaje ba.
- 2- idan za ka fara da'awa ka fara daga cikin gida kafun ka fita waje.

3-Hakika iyalai nagari da abokanan kirki suna ba mutun gudumuwa kwarai da gaske wajen tafiyar da lamuransa salin alin.

Matakin da'awa a bayyane

Daga nan kuma sai aka umarci Annabi ﷺ da ya fara da'awa a bayyane bayan jama'an da aka samu na da ga waƙanda suka yi imani da Allah, ayar da Allah ya saukar game da haka ita ce fadin sa madaukakin sarki:

« وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ » الشعراء: (314)

Ma'ana: ka yi gargadi ga danginka makusanta.

Daga nan sai Annabi ﷺ ya tara mutanensa ya hau dutsen Safa ya shiga yi musu gargadi, sai Abu Lahab ya mika ya ce da Annabi ﷺ daman dan wannan ka taramu to yankewa, da halaka sun tabbata gareka a sauran kwanakinka! Sai Allah ya mayar masa da martani ta hanyar saukar da suratul Lahbi.

Daga nan Annabi ﷺ ya ci gaba da kira zuwa ga Allah a bayyane a hankali a hankali mutane suna ganewa suna shiga cikin addinin Allah, yayin da kurai'shawa suka ga haka sai suka fara zuwa da makirce makirce dan ganin sun dakushe hasken da'awar Annabi ﷺ duk ba su ci nasaraba.

Musulunci ya ci gaba da habbaka da burunkasa mutane suna shiga Addinin Allah jama'a jama'a, su kuma manyan kurai'shawa suna nasu aikin na kokarin dakushe hasken wannan da'awa amma duk a banza, daga karshe dai sai suka fito da wata hanya, wacce ta ke kunshe da cutar da Annabi ﷺ da musguna masa da kuma azabtar

da duk wani wanda ya bada gaskiya da shi, yayin da kunci ya yi kunci cutarwa ta yi cutarwa, sai Annabi ﷺ ya umarci wasu daga cikin sahabbansa da su yi hijira zuwa Habasha musammam masu rauni da karancin galihu.

Hijirar farko zuwa Habasha

Annabi ﷺ ya na da masaniyar cewa Najashi sarkin Habasha na wannan lokacin adaline, saboda haka yayin da ya ga cutarwar kurai'shawa ga sahabbansa (rah) takici taki cinyewa sai ya umarcesu da su yi hijira zuwa kasar Habasha dan tsira da addininsu, hakan ya farune a cikin watan rajab a shekara ta biyar da annabci, sahabban da suka yi hijira a wannan lokacin su goma sha shida ne maza sha biyu mata huɗu, dukkanin su karkashin jagorancin Usman bini Affan tare da matarsa Rukayya 'Yar manzon Allah ﷺ wanda suka samu suka sulale cikin dare suka bi ta barauniyar hanya don gudun kada kurai'shawa su cim musu, hakika sun samu kyakkyawar tarba wajen Najashi. A cikin watan Ramadan Annabi ﷺ ya fito zuwa Harami a lokacin manya masu fada aji na kurai'shawa duk sun hallara, Annabi ﷺ be yi wata wata ba ya karanta suratun Najami har ya zo kan fadin Allah ta,ala:

« فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا » النجم: (62)

Ma'ana: ku yi sujjada ga Allah kuma ku bauta masa.

Sai Annabi ﷺ ya yi sujjada, yayin da kurai'shawa suka ji zancen Allah mai dauke da hikima da fasaha ya ratsa kunnuwansu kuma suka ga Annabi ﷺ ya yi sujjada, sai suma suka fadi suka yi sujjada, wannan labarin ya isar ma sahabban da suka yi hijira zuwa Habasha sai

suka yi tsammanin kurai'shawa sun musulunta, sai suka dawo zuwa makka, kafun su karasa gaskiyar lamari ya bayyana garesu, wasunsu suka koma wasu kuma suka shiga, daga nan sai Ungulu Ta koma gidanta na Tsamiya, wato kurai'shawa suka ci gaba da azabtar da su sai ma abin da ya dadu, da Annabi ﷺ ya ga haka sai ya yi musu umarni da su sake yin hijira zuwa Habasha a karo na biyu, wanda adadin masu hijirar ya kai mutun dari da 'Yan kai maza tamanin da uku mata sha tara, da ga nan musulmai suka samu kwanciyar hankali da aminci suka ci gaba da bautar Allah salin alin, yayin da kuraish suka ga haka sai suka aika ma Najashi da mutun biyu da ga cikin wakilansu tare da kyaututtuka akan cewa wadannan mutanen da suke zaune a wajenka mutanene da suka rabu da addininsu da suka gada iyaye da kakanni suka zo da wani sabon addini wanda ya saba da naka, saboda haka ka dawo mana da su, suka yi dai duk wani kitififi da bita da kulli amma daga karshe ba su ci nasaraba najashi ya sa aka mayar musu da kyautarsu ya kara rungumar musulmai, da ga karshe suka kara fito da wani makircin na cewa musulman nan da suke zaune a kasarsa karkashin kulawarsa addininsu ya sabama naka, domin suna cewa Annabi isa ﷺ ba dan Allah bane, anan ne aka yi wannan shahararriyar muhawarar tsakanin Najashi da musulmai karkashin jagorancin Ja'afar bini Abi Dalib (ra) baffan Annabi ﷺ wanda da ga karshe Najashi ya gane musulmai sune akan gaskiya kuma ya kara girmamasu ya ci gaba da basu kariya, kasar sa ta zama mafaka garesu, kurai'shawa suka kara tabewa da shiga cikin rudani.

Daga karshe ma sai Najashi ya musulunta gaba daya a yayin da ya gane cewa addinin Musulunci shine addinin gaskiya, har Annabi ﷺ

ya bada labarin mutuwar a lokacin da ya koma zuwa ga Allah ya kuma yi masa salatun ga'ib.

Darussan dake cikin wannan marhalar ta da'awa

- 1- Babu wani abu a wannan Duniyar wanda zai tabbata ya tsayu da kafafunsa face sai ya haɗu da kalubale iri iri.
- 2- Hakika duk wanda ya ce zai bi tafarkin Allah ya yi ruƙo da shi gam-gam to ya tanadi riga da wando da hula na hakuri da juriya.
- 3- Abokan gaban addinin Allah ba za su taɓa sassautawa ba wajen ganin sun dusashedda haskensu.
- 4- idan gudanar da ibada ya gagari musulmi agarin da yake to ya yi kaura daga gareshi zuwa wurin da zai gudanar da ibada salin alin, wannan hukuncin ya na nan har izuwa tsayuwar kiyama.
- 5- a ko'ina akwai na Allah.
- 6- Adalci a cikin shugabanci ya na jawo hankulan mutane zuwa ga wan nan shugabancin komai nisan sa.
- 7- Fadi tashin sahabbai wajen ganin wanzuwar Musulunci, wannan ya na bayyana falalarsu kuma yana bayyana cewa duk wani musulmin da ya ke kafafa da Musulunci a yau da gobe har izuwa tsayuwar kiyama to da bazarsu ya ke rawa.
- 8- Sannan wannan darasi ya kara futo mana da tsantsar tausayin Annabi ﷺ da kuma jin kan sa ga sahabbansa (rah) ta yadda ya umarcesu da yin hijira zuwa inda zasu samu nutsuwa da kwanciyar hankali.
- 9- Babu laifi ga musulmi ya shiga cikin kariyar wanda ba musulmi ba a yayin bukatar hakan, amma da sharadin kar hakan ya zamto ya taɓa wani abu na addininsa.

Musuluntar Hamza baffan Annabi ﷺ da Umar (rah)

Ana nan a wannan yanayin Allah ya azurta musulunci da wasu manyan jigogi guda biyu, wadanda suna da matukar kwarjini a idanun kurai'shawa, wadannan mutane sune Hamza baffan Annabi ﷺ da Umaru bini Kaddab, hakika wadanan matasa ne guda biyu wadanda kowa ya na shayinsu ya na shakkarsu a cikin kurai'shawa, shi Hamza ya musulunta ne a shekara ta shida ta annabtaka, dalilin musuluntarsa watarana Abu Jahal ya zo wucewa ta wazen dutsen Safa, a lokacin Annabi ﷺ ya na wajen, sai Abu Jahal ya sauke masa kwan-dan tijara da futsara ya masa ibar albarka irin ta su ta marasa mutunci tsofaffin 'Yan tasha manzan Allah ﷻ bai ce masa kanzil ba, sai ya sa dutse ya fasa masa kai, to sai labari ya riski Hamza alokacin yana dawowa da ga farauta, cewa an ci zarafin dan dan'uwanka, sai ransa ya baci daman gashi matashi mai ji da kansa, sai ya je ya sama Abu Jahal ya ce: ka ke zagin dan dan'uwana! to ni ma ina kan Addininsa, sai ya buga masa bakan sa ya ji masa gagarumin ciwo, da ga nan ya musulunta ya zamto gagarumar garkuwa ga musulmai.

Shi kuma Umar ya musuluntane bayan musuluntar Hamza da kwana uku, wanda gabanin haka Annabi ﷺ ya yi masa addu'a ta shiriya, to watarana ya fito da takobinsa tsirara, sai wani ya haɗu da shi ya ce ina zuwa haka, sai ya ce zai je ya kashe Muhammadu ne ﷺ sai ya ce to ya zaka yi da danginsa banu Hashim? Sai ya ce ina ganin kai ma ka karkace (ka musulunta) sai ya ce da shi ba na nuna ma ka abin mamaki ba? ai 'Yar'uwakka da sirikinka duk sun musulunta, sai Umar ya tunkari gidan nasu a fusace, ya na isa ya tarar da Kabbabu dan Aratti a tare da su rike da wata takarda mai kunshe da suratu Daha, yana karanta musu, yayin da ya ji motsin

Umar sai ya boye a cikin daki ita kuma 'Yar uwar Umar ta boye takardar, da ga karshe dai abin da ya gudana ya gudana, bayan ya karbi takardar ya karanta sai Allah ya kimsa masa san musulunci, ya musulunta musuluncinsa ya zama gagarumar garkuwa ga musulmai, abin da Da ba'a iya yinsa a fili aka zo ana yinsa a bainar jama'a.

Yanke mu'amala da musulmai

A yayin da kurai'shawa suka ga duk wani makirci da kulle kullensu wajan ganin dakushe hasken musulunci da kange mutane ga barin shi ya ki yin tasiri, maimakon hakama sai dada habaka ya ke da burunkasa, sai suka shiga mitin din gaggawa dan nemawa kansu wani matakin da ya kamata su kuma dauka, da ga nan suka haɗu akan cewa za'a yanke duk wata mu'amala da banu Hashim da banul Muddalib, domin gaba dayansu sun haɗu wajen ba Annabi ﷺ kariya, muminan su da wadanda ma basu musulunta ba, suka ce ba za su kara wata mu'amala da su ba har sai sun bada Annabi ﷺ an kashe shi, suka rubuta wannan zaluncin nasu a takarda suka rataye ta a ka'aba, su kuma banu Hashim suka ki yarda da hakan, suka zauna a haka ba'a siya daga garesu kuma ba'a sayar musu har tsawon shekaru uku, suka galabaita matuka, ana nan a haka sai Hishamu bini Amru da Zuhairu bini Abi Umayya suka haɗu, Hisham ya ce da zuhairu: shin yanzu za ka yarda ka ci ka sha hankali kwace ahalin kawunna ka suna cikin halin da ka ke gani? Daman Hisham ya kasance ya na kawo ma banu Hashim abinci a boye, shi kuma Zuhairu da ne wajen Atika 'Yar Abdulmuddalib, da ga karshe dai wadannan mutanen guda biyu su suka yi kokari wajen kawo karshen wannan mataki na zalunci da kurai'shawa suka dauka akan banu Hashim bayan sun nemi taimakon Abul Buktari bini Hisham

da Zam'atu bini Aswad da kuma Al mud'im bini Adiyi, Annabi ﷺ da jama'arsa suka fito da ga wannan kullen da aka kakaba musu, aka warware wannan takardar, Annabi ﷺ ya bada labarin cewa za su tarar Gara ta cinye duk wani abu da aka rubuta a wannan takardar face sunan Allah, a wata ruwaya kuma akasin haka, ayayin da kurai'shawa suka isa sai suka tarar da ita kamar yadda Annabi ﷺ ya bada labari, amma duk da haka wannan bai sa sun yi imani ba sun gasgata shi.

Darussan da wannan darasin ya kunsu

- 1-Kafirai ba za su taba barin musulmi ya yi addinin sa salin alin ba sai sun bi duk wata hanyar da za su bi su ga sun hanashi aiwatar da addininsa, kuma hakan ya na kasancewa gwargwadon damar da suke da ita, idan damarsu takarfi ce sai su yi amfani da karfi, idan kuma ta makirci ce sai su yi amfani da makirci.
- 2-Tsananiin kaunar da Abu Dalib ya ke nuna ma manzan Allah ﷻ wanda ko iyayen sa na da rai abin da za su iya masa kenan, domin a wannan halin da suka kasance a ciki, ya kasance ya na umartar Annabi ﷺ da kwanciya a kan shimfidarsa har sai ya bari kowa ya yi barci sai ya umarci wani da ga cikin 'Ya'Yansa da ya dawo shinfidar Annabi ﷺ shi kuma ya koma tasa saboda gudun kar a kawo masa sumame.
- 3-Tsantsar zumunci da 'Yan'uwantaka irin na larabawa, ta yarda za su iya bada rayuwarsu gaba daya wajen kare rayuwar daya daga cikinsu.
- 4-a ko'ina ba a rasa na kirki.

Shekarar bakin ciki

A shekara ta goma da ga annabtaka Abu Dalib ya koma zuwa ga Allah madaukakin sarki, wanda hakan ya farune bayan fitowarsu da ga wannan kullen da aka kakaba musu na watanni shida, a yayin da mutuwa ta zo masa sai Annabi ﷺ ya shiga har makwancinsa a lokacin akwai Abu jahal da wasu da ga cikin manyan mushirikan kurai'shawa a wajen sa, sai Annabi ﷺ ya ce da shi: ya baffa ce: (la'ilaha illallah) kalmace wacce zan sanya ta zamo hujja a gareka awajen Allah ta'ala, sai Abu jahal da Abdullahi bini Abi Umayya suka ce da Abu Dalib: shin yanzu kana kyamar tafarkin Abdulmuddalib, ba su gushe ba dai suna kwadaitar da shi akan kara ruko da addininsu na gado, har ya cika, duk da haka Annabi ﷺ ya ce ba zai gushe ba ya na nema masa gafarar Allah matuƙar ba a hana shi ba, bai gushe ba ahaka har aya ta sauka aka hana yiwa duk wani wanda ya mutu ba a bisa tafarkin Allah ba istigfari, sannan Allah ya bayyana ma Annabi ﷺ cewa shi ba ya iya shiryar da wanda Allah bai nufeshi da shiriya ba, amma duk da haka sai da Annabi ﷺ ya roka masa Allah akan ya saukaka masa azaba agobe kiyama kuma Allah ya amsa, hakika Abu Dalib ya cancanci hakan daga Annabi ﷺ domin soyayyar da ya nuna masa ta ma wuce ta da da uba, kuma ya na daya daga cikin manyan turakun da suka karfafi da'awar Annabi ﷺ har ta kai inda ta kai, hakika a cikin rashin musuluntarsa akwai wani boyayyen sirri na Allantaka, wanda dole ayar da da shi.

Daga nan ba a jima ba sai sayyada Kadija (ra) ta koma zuwa ga rahamar Allah a cikin dai wannan shekarar, da ga nan sai aka anbaƙi shekarar da suna shekarar bakin ciki, hakika ta dace da wannan sunan, domin a cikinta ne Annabi ﷺ ya rasa wasu manyan jigogi

kuma masoya wanda suka taka muhimmiyar rawa wajen kare Annabi ﷺ da kuma karfafar da'awarsa, hakika Annabi ﷺ ya ji mutuar wadannan bayin Allan kwarai da gaske, da ga nan kuma sai kurai'shawa suka buɗe wata kasuwar rashin mutunci da musgunawa da cutarwa ga Annabi ﷺ daman suna ragawa ne dan wadannan mutanen guda biyu, to yanzu kuma babu su.

Darussa:

- 1- Hakika Allah ba ya barin wani dan wani, duk wanda ajalinsa ya yi to dolene ya tafi, da Allah ya na barin wani dan wani to da ya bar iyayen Annabi ﷺ da matarsa Kadija (ra) da baffansa Abu Dalib.
- 2- Shiriya da bata duk a hannun Allah suke, shi ya ke shiryar da wanda ya so da falalarsa, ya ke kuma batar da wanda ya so bisa adalcinsa da hikimarsa.
- 3- Allah ya na karfafar addininsa ta hanyar wanda ba musulmi ba.
- 4- Addinin Allah bai rataya da gangar jikin wani mutum ba ta yadda za a ce yana mutuwa shima ya mutu, Allah shi ya ke gudanar da kayan sa.
- 5- An gina rai akan nuna damuwa da bakin ciki bisa rabuwa da masoyi.

Auren Annabi ﷺ da Saudat

Bayan rasuwar sayyada kadija (ra) sai Annabi ﷺ ya auri Saudat bintu Zam'at, wacce ta na daya da ga cikin wadanda suka yi hijira ta biyu zuwa Habasha, a ciki har da mijinta Assukran bini Amru, wanda ya yi wafati acan, a wani kauli kuma bayan dawowarsa Makka, a yayin da ta gama takaba sai Annabi ﷺ ya aureta, wacce ita ce mace tafarko da ga cikin matayen da ya aura bayan wafatin kadija (ra)

Fara Da'awa a wajen Makka

Da ga nan sai Annabi ﷺ ya fara fita wajen Makka ya na da'awa, daga cikin wuraren da ya fara zuwa akwai Da'ifa, tazarar da ke tsakanin sa da garin Makka tafiyar kilo mita sittin ne, haka Annabi ﷺ ya yi takanas ta Makka zuwa Da'ifa a kafarsa tare da Yantaccen bawansa Zai'du binu Harisa, ya shiga ya na kiransu zuwa ga Allah Jalla wa'ala, ya na mai neman su karfafeshi har ya isar da sakon Allah, amma bai samu wata kyakkyawar Magana ba daga dayan su, bal maimakon haka ma sai suka cutar da shi suka sa wawaye suka masa atule suka jejjefeshi har suka fasa masa kai sai da jini ya gangaro har digadigansa, Zai'du binu Harisa ya kasance ya na kare sa wanda shi ma sai da ya samu raunuka, a yayin da wadannan mutanen suka wulakanta Annabi ﷺ sai Allah ya faranta zuciyarsa ta hanyar aiko masa da mala'ikan duwatsu, ya nemi zabin sa akan a darkake wadancan mutanen da suka masa wannan tozarci, amma Annabi ﷺ ya ce a kyalesu watakila nan gaba Allah ya fitar da wadanda zasu bautawa Allah a tsatsansu, sannan kuma Allah ya kara faranta masa rai ta hanyar turo masa da runduna guda ta

Aljanu wadanda suka yi imani da Allah, don a kwantar masa da han-kali a nunawa mutane idan sun ki yin imani da shi to Allah ya hore masa wata halitta wacce mutum bai isa ya ganta ba a surarta anan duniya amma shi Allah ya hore masa su.

Darussa

- 1-Shar'anta yin tafiya zuwa wani gari don yin da'awa da kira zuwa ga Allah.
- 2-Manzancin Annabi ﷺ gamamme ne bai kebanta da wasu mutane ba.
- 3-Babu wani abu mai mahimmanci a wannan Duniyar da za a samu cikin sauki ba tare da an yi fadi tashi ba, hakika da Allah ya so kowa ya yi imani da Annabi ﷺ ya kaunace shi ya karbi abin da ya zo da shi na manzanci cikin sauki da ya yi haka, amma sai ya jarabe shi da mutane suka ki karbar abun da ya zo da shi suka cutar da shi dan a nunawa na baya cewa babu wani abu da za a samu cikin ruwan sanyi koda kuwa ya na da alaka da addinin Allah, bal dole sai an sha wahala kafun a cimma gaci.
- 4-Tausayin Annabi ﷺ da jinkansa ga al'ummarsa.
- 5-idan wani ya ki ka da wuni to wani zai so ka da shekara, a yayin da mutanen Da'if suka ki Annabi ﷺ, suka kore shi da jifa da cim mutunci al'halin ya yi takanas ta Makka zuwa gare su, sai ga shi an samu Aljanu su kuma sun yi takanas ta wata uwa duniya zuwa gare shi tare da so da kauna, haka lamarin Allah ya ke.

Isra'i da mi'iraji

a farko farkon shekara ta sha uku da ga Annabci wato gabanin hijira da shekara ɗaya, aka yi isra'i da Annabi ﷺ da ga masallacin Harami zuwa masallacin kudos, kamar yadda imamul Harbi ya yi jazama da hakan, a wani kaulin kuma aka ce hakan ya faru a shekara ta biyar da ga annabci kamar yadda imamuz – Zuhuri ya yi jazama da hakan Nawawi ya inganta shi a cikin (Al'minhaj) sharhu muslim, amma zance mafi inganci shine abin da imamul Harbi ya tafi akan sa.

Al'israi a harshen larabci shine yin tafiya cikin dare, hakika an yi isra'i da Annabi ﷺ da gangar jikin sa a bisa zance ingantacce, da ga masallacin Harami zuwa masallacin kudos akan wa ta dabba mai suna Buraka, bisa rakiyar Jibrilu ﷺ yayin da aka isa kudos sai Annabi ﷺ ya yada zango ya jagoranci Annabawa ﷺ sallah ya ɗaure Bura-kar a bakin kofar Masallacin.

Da ga nan sai aka ɗauke shi zuwa saman Duniya a wannan daren, a yayin da aka isa sai Jibrilu ﷺ ya nemi a buɗe masa sai aka buɗe masa, sai Annabi ﷺ ya ga Annabi Adam ﷺ baban mutane a sama ta ɗaya, ya yi masa sallama sai ya amsa masa sallamarsa ya yi maraba da shi ya kuma tabbatar da annabcinsa, sannan sai Allah ya nuna masa rayukan nagartattun mutane masu rabo da ga daman sa da na miyagun mutane marasa rabo daga hagunsa.

Sannan sai aka ɗauke shi zuwa sama ta biyu, Jibrilu ya nemi a buɗe masa, sai aka buɗe masa, sai Annabi ﷺ ya ga Annabi Yahya ɗan Annabi Zakariyya da Annabi Isa ɗan Maryam ﷺ sai ya musu sallama

suka amsa masa suka yi maraba da shi suka tabbatar da annabcinsa.

Sannan aka hau da shi sama ta uku, sai ya ga Annabi Yusuf عليه السلام a cikinta, sai ya yi masa sallama ya amsa masa ya yi maraba da shi ya tabbatar da annabcinsa.

Sannan aka dauke shi zuwa sama ta huɗu sai ga Annabi Idris عليه السلام a cikin ta sai Annabi عليه السلام ya yi masa sallama sai ya amsa masa ya yi maraba da shi ya kuma tabbatar da annabcinsa.

Sannan aka dauke shi zuwa sama ta biyar, sai ya ga Annabi Harun ɗan Imrana عليه السلام a cikin ta, abin da ya gudana da sauran annabawan da ya gani ya gudana tsakanin shi da Annabi Harun عليه السلام

Sannan aka dauke shi zuwa sama ta shida, sai ga Annabi Musa عليه السلام a cikinta, sai Annabi عليه السلام ya yi masa sallama, sai ya amsa masa ya yi maraba da shi ya kuma tabbatar da annabcinsa, yayin da Annabi عليه السلام ya ɗan matsa gaba da annabi Musa عليه السلام sai Annabi Musa عليه السلام ya yi kuka, aka tambaye shi me ya sa ka kuka? Sai ya ce ina kukane saboda naga wani yaro wanda aka aiko daga bayana waɗanda za su shiga Aljanna a cikin al'ummarsa sunfi waɗanda zasu shiga Aljanna daga cikin al'ummata. Annabi Musa عليه السلام ya fadi hakane dan bakin ciki bisa yadda al'umarsa banu Isra'ila suka bijire masa ba wai ya na wa Annabi عليه السلام hassada ba ne, Allah ya tsareshi da hakan.

Sannan sai aka dauki Annabi عليه السلام zuwa sama ta bakwai, sai ya haɗu da Annabi Ibrahim (as) a cikinta, sai ya yi masa sallama, sai ya amsa masa ya yi maraba da shi ya tabbatar da annabcinsa.

Sannan aka daga shi zuwa magaryar tikyewa sai ga 'Ya'Yanta kamar tulunan garin Hajar (Hajar: wata alkarya ce kusa da madina, wacce mazaunanta sun shahara da sana'ar hada tulu) sai ga ganyan ta kamar kunnuwan giwa, sannan sai wata shimfida ta Zinariya ta lullube ta da wani haske da kuma wasu launuka, sai ta canza babu wani mahalukin da ya isa ya siffanta kyawunta.

Sannan sai aka nuna masa baitul Ma'amur, sai ga shi a kowace rana mala'iku dubu saba'in ke shigar sa kuma ba sa dawowa, sannan sai aka shigar da shi Aljanna sai ga wadansu tuddai a cikinta wadanda suke na lu'ulu'u ne kamar yadda ya zo a ruwayar Bukari, sannan kuma kasar ta ta Almiski ce, sai Annabi ﷺ ya hau kan wani abun hawa wanda ya na jiyo sautin alkalami da ga nan a yayin da ya ke rubutu.

Sannan sai aka dauke shi zuwa ga fadar Allah jalla wa'ala, ya kusanta da shi har ya kasance nisan da ke tsakaninsu kamar gwargwadon tsawon baka biyu ne, da ga nan sai Allah jalla wa'ala ya yi masa abin da ya yi masa na wahayi aka wajabta masa salloli hamsin shi da al'ummarsa, abin da ya faru tsakanin sa da Musa ya faru har ta dawo guda biyar tare da samun ladan guda hamsin.

Wannan lafazin Bukari da muslim ne, tare da cewa akwai wasu kare kare, hakika ruwayoyin da suka zo game da isra'i da mi'iraji suna da matukar yawa, wanda suna nan a cikin littattafan Hadisi na (Sunan) da (Sihah) da (Masanid) da (Ma'ajim) da wasunsu na daga littattafan sunnah.

A yayin da Annabi ﷺ ya ba kurai'shawa wannan labarin ya nuna musu duk wani abu wanda ya ke bayyana iyakar gaskiyarsa a cikin

wannan lamari, amma sai suka karya shi suka kara kafurce masa suka masa izgilanci, aka je aka samu Abubakar Assiddik aka ce da shi ka ji abin da abokin ka ya ke fada, maimakon su ji ya karya shi sai ya ce: shi ya fada muku haka da bakinsa? Suka ce: I, sai ya ce: to idan ya bada labarin abin da ya fi haka ma zan gasgata shi, da ga nanne aka masa lakabi da (Assiddik) wato mai yawan gasgatawa.

Darussa

- 1- Hakifa duk tsanani yana tare da sauki, a duk lokacin da Allah ya jarabci Annabi ﷺ da wata jarabawa ta cutarwar abokan gaba, sai ya yi masa tagomashi da wata gagarumar kyauta wacce bai taba ma wani ita ba, a yayin da kurai'shawa suka tsananta cutarwarsu da tsiyatakunsu gareshi sai Allah ya yi masa wannan gagarumar ni'imar wacce babu wani mahalukin da aka taba masa kwatankwacin ta.
- 2- Hakuri da juriya sune manyan jigogin da suke jagora zuwa ga cimma gaci.
- 3- Girman sha'anin Manzon Allah ﷻ ta yadda Allah ya daukaka sa akan dukkanin halittu ya taka makamain da ba wanda ya taba takawa ya je wurin da ba wani mahalukin da ya taba zuwa.
- 4- Mubaya'ar manyan annabawa gareshi, wannan kara lallashi ne zuwa gare shi da kuma kwantar masa da hankali, cewa idan kurai'shawa sun ki yin imani da shi, to ga wasu daga cikin manyan annabawa sun masa mubaya'a.
- 5- halaccin nuna damuwa saboda wani ya wuce ka da wani abu da ya ke da alaƙa da addini, kamar yadda Annabi Musa ﷺ ya yi, wannan ba ya daga cikin jerangiyar hasada wacce aka hana.

6- karfin imanin Abubakar Assiddik da kuma tatacciyar soyayyarsa ga Annabi ﷺ

Hakika akwai fa'idodi masu tarin yawa a wannan darasi, amma lit-tafin ba zai bada goyon baya ba wajen anbatarso duka don gudun tsawaitawa.

Farawar Musulunci Al'ansar da Al'Bai'atul Akabatu

a shekara ta goma sha ɗaya da ga annabci aka samu mutun shida daga cikin mutanen Madina suka musulunta a lokacin da Annabi ﷺ ya bijiro musu da Musulunci lokacin aikin Hajji ne, ya karanta musu Kur'ani, da ga cikin babban abin da ya ɗauki hankulansu har suka musulunta, shine sun kasance suna zaune da yahudawa a wuri ɗaya, to idan wani abu na yaki ya haɗasu da su sai yahudawa su ce da su akwai wani Annabi da za a aiko nan ba da jimawaba kuma ya na bayyana za mu yi imani da shi mu bishi, mu haɗu da mu da shi mu yi muku irin kisan da aka wa adawa da Samudawa, to yayin da Annabi ﷺ ya kira waɗannan mutun shida ɗin zuwa ga Allah sai suka ce da junansu lalle wannan shine annabin da yahudawa suke ba ku labarin zuwansa saboda haka ka da ku bari su rigaku yin imani da shi, sai suka yi imani da shi suka koma madina a bisa cewa za su dawo shekara mai zuwa, da suka koma sai suka kira mutanensu zuwa ga musulunci suka ba su labarin Annabi ﷺ da al'amarinsa, sai mutanen Madina suka karbi Musulunci har ta kai cewa babu wani gida da ga cikin gidajen Al'ansar face anbaton Manzon Allah ﷻ ya shiga cikin sa.

Da shekara ta kewayo sai mutun goma sha biyu suka kuma zuwa daga Madina a cikin su akwai mutun biyar daga cikin mutane guda

shidan farko, sun zo ne dan kara jaddada mubaya'arsu ga Annabi ﷺ suka same shi a wajen (Al'akabatu) suka yi masa mubaya'a akan cewa ba za su yi shirka da Allah ba, ba za su yi sata ba, ba za su yi zina ba, ba za su kashe 'Ya'Yayensu mata ba, ba za su kuma zo da kiran karya ba ta kowace fuska, sannan ba za su saba ba a cikin sanannan abu ba na shara'a, Annabi ﷺ ya ce idan ku ka cika wannan alkawari to sakamakon ku shine Aljanna, idan kuma ku ka saba to al'amarin ku ya na ga Allah.

Yayin da za su koma gida sai Annabi ﷺ ya hada su da Mus'ab dan Umair domin ya karantar da su addinin Allah, wanda ya sauka a gidan As'ad binu Zurara ﷺ

A yayin da wata shekara ta kuma dawowa sai suka kara zuwa suka yi mubaya'a a wannan wurin dai a karo na biyu.

Darussa

- 1-A yayin da na kusa da kai ya bijire maka akan abin da ka zo da shi na shiriya to a wannan lokacinne wani zai yi tattaki da ga wata uwa Duniya ya zo inda kake don karbar wannan shiriyar.
- 2-Galibi mai da'awa na kusa da shi ba su cika karbar abin da ya zo da shi ba na da'awa da ba shi muhimmanci.
- 3-Sau da yawa malami ya kan zama inuwar giginya, wannan ba abisa babinta take ba na zargi, kamar yadda ya ke a hausance, a'a wannan yabo ne gare shi zargi ne kuma ga mutanen da ke kusa da shi wadanda ba sa anfana da shi, ma'anar malami inuwar giginya ce shine galibin wadanda suke amfana da shi da ga nesa suke, amma sai ka ga na kusa da shi basa amfana da shi, a'a sai dai su tafi wata uwa Duniya, tare da cewa za a iya samun wasu

fa'idoji a tare da shi wadamba ba lallai bane a same su awajen wancan da aka tsallake wannan aka je gareshi ba.

Alamomin Hijira

Al'ansar sun kara dawowa sun jaddada mubaya'arsu a karo na biyu, Musulunci ya fara kafuwa a Madina, a yayin da kuraish suke ta shige da fice wajen cutar da musulmai da kuma dakile cigaban Musulunci amma hakansu bai cimma ruwa ba, sai Annabi ﷺ ya fara umartar sahabbansa da yin Hijira zuwa Madina, sai suka fara shirye shiryen hijira, suka fara fita a boye, farkon wanda ya fara isa madina shine Abu Salmata dan Abdul'asad.

A yayin da kuraish suka farga da hakan sai suka fara kokarin hana su hijira ta hanyar fito da salo daban daban, ko dai a raba miji da matarsa ko mata da mijinta ko da da ubansa ko kuma a hana mutun tafiya da ko tsinke da ga dukiyar sa kamar yadda ya faru da Suhai'b Arrumi (ra) har sai da ya kasance cewa babu wani da ga cikin sahabbai a garin Makka face Annabi ﷺ da kuma Abubakar da Aliyu (rah) wanda su ma sun tsaya ne bisa umarnin Manzan Allah ﷻ

taron kurai'shawa akan kashe Annabi ﷺ

A yayin da kurai'shawa suka ga musulmai duk sun yi hijira zuwa Madina, kuma Musulunci ya kafuwa a can, sai suka kira taron gaggawa domin neman mafutar da zata kawo karshen abin da ya zame musu kashin bakin tukunya shi bai shiga ba kuma bai fita ba kamar yadda suke riyawa, daga karshe dai sai suka yanke shawara akan kashe Annabi ﷺ gaba daya akan cewa za su zabi zakwakkurin matashi a kowace kabila su haɗu su mai kwab daya ta yadda banu Hashim ba za su iya yakarsu ba, wanda ya kawo wannan shawar shine Abu

Jahal Allah ya bakanta fuskarsa, wanda wannan mitin din ya farune a darun najawa, a ranar Alhamis ashirin da shida (26) ga watan Sa-far a shekara ta goma sha huɗu (14) da ga annabci.

To al'adar Annabi ﷺ ya kasance ya na bacci bayan sallar isha'i har zuwa rabin dare, sannan sai ya fita zuwa masallacin Harami ya yi kiyamullai'li, to a wannan daren sai ya sa Aliyu ya kwanta a kan shimfidarsa ya lulluba da bargonsa, ya tabbatar masa da cewa wani mummunan abu ba zai same shi ba.

A yayin da dare ya tsala sai gungun wadannan miyagun matasan da za su aiwatar da mummunan kudirin kurai'shawa akan Annabi ﷺ suka yi cincirindo a kofar gidan Annabi ﷺ suna jiran dare ya raba ya fito zuwa harami don kiyamullai'li sai su aiwatar da kudirinsu akansa, amma sai Allah jalla wa'ala ya ruguza wannan shirin nasu gaba ɗaya ta yadda ya ɗauke ganinsu da jinsu gaba ɗaya Annabi ﷺ ya zo ya ratsa ta tsakiyarsu har ya watsawa kowannensu kasa a kansa ya na mai karanta faɗin Allah maɗaukakin sarki:

« وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ » يس:

(9)

Ma'ana: sai muka sanya shamaki a gaba garesu da kuma baya garesu sai muka lullube idanuwan su suka zamto ba sa gani.

Basu gusheba a haka suna dakon fitowar Annabi ﷺ sai wani mutun wanda basu san shi ba ya zo ya ce me kuke jira haka, suka ce: Muhammad, ya ce: aikuwa kun tabe kun yi asara ai ta nan gaban ku ya wuce har ya watsama kowannen ku kasa a kansa, har za su tafi sai

suka leka ta wata kafa da ke jikin kofar gidan Annabi ﷺ suka ga Aliyu a kwance akan shimfidar Annabi ﷺ lullube da bargonsa, sai suka ce: wallahi wannan Muhammadu ne, sai Aliyu ya tashi daga kan shimfidar suka tambaye shi ina Annabi ﷺ ya ke sai ya ce bai sani ba.

Annabi ﷺ ya nufi gidan Abubakar Assiddik daman Abubakar (ra) ya riga ya yi musu tanadin komai da komai, Abubakar ya tambaye shi abin da ke faruwa, sai ya sanar da shi cewa an umarce shi da yin hijira, sai Abubakar ya tambayi Annabi ﷺ ko ya na bukatar rakiya ne? Ya ce: I, Abubakar ya yi farin ciki da haka har sai da ya yi kuka, ya dauki hayar Abdullahi bini Uraikid a matsayin madugu wanda zai nuna musu hanya, wanda ya kasance mushiriki ne daga kabilar banu Addail, su nana A'isha da 'Yar uwatta Asama'u (ra) suka shirya musu komai na daga abin da matafiyi ya ke bukata, sai suka kama hanya har suka kai wani kogon dutse wanda ake kira da kogon Sau'ru, Abubakar ya ce kada Annabi ﷺ ya fara shiga har sai shi ya fara shiga ya bincika ya tabbatar da cewa babu wani abu da zai cutar da Annabi ﷺ

A lokacin da kurai'shawa suka samu labarin kubutar Annabi ﷺ daga wannan tarkon nasu, sai hankalinsu ya kai kololuwar tashi suka shiga mitin din gaggawa, daga karshe suka sa tukuici mai tsoka ga duk wanda ya zo da Annabi ﷺ da Abubakar (ra) a raye ko a mace, wanda yawan wannan tukuicin ya kai rakuma dari (100) akan kowanne daga Annabi ﷺ da Abubakar, dan da nan labari ya watsu cikin birni da karkara kowa ya na kokarin ya ga Annabi ﷺ da Abubakar ya tafi da su zuwa ga kurai'shawa dan samun wannan ladan mai tsoka, barada da jarumai da waɗanda suka kware ta fannin

bibiyar sawu suka dinga neman Annabi ﷺ da Abubakar ruwa ajallo, har suka kai wannan kogon da suka buya a ciki, suka dudduba ko za su ga Annabi ﷺ da Abubakar (ra) amma sai Allah ya sanya shamaki a tsakanin su suka kasa ganin su, har Abubakar ya na cewa da Annabi ﷺ da dayansu zai sunkuyar da kansa kasa da ya gan mu, Annabi ﷺ ya ce: yi shiru ya kai Abubakar, me kake tsammani ace ga mutum biyu Allah shine na ukunsu, wanda akan shi Allah ya saukar da wannan ayar:

« إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيًا إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ السَّكِينَةَ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا »
التوبة: (40)

Ma'ana: idan ku ka ki taimakonsa to hakika Allah ya taimake shi a lokacin da kafirai suka fitar da shi daga garinsa a lokacin da Annabi ﷺ da Abubakar kowannensu ya kasance daya daga cikin biyu, a lokacin da suke cikin kogo, a yayin da Annabi ﷺ ya ke cewa da Abubakar ka da ka damu lalle Allah ya na tare da mu (da taimakonsa da kulawarsa) sai Allah ya saukar da nutsuwa ga Abubakar ya karfafa Annabi ﷺ da wata runduna wacce ba kwa ganinta.

Daga nan Annabi ﷺ da Abubakar suka ci gaba da zama a wannan kogon har tsawon kwana uku, Asama'u Yar Abubakar da dan uwanta Abdurrahman suna zuwa suna kawo wa su Annabi (saw) rahotannin abin da ya ke faruwa a boye. bayan wutar neman Annabi ﷺ da abokinsa ta dauke sai su Annabi ﷺ suka fito daga kogon suka nufi Madina.

Hijirar Annabi ﷺ zuwa Madina

Annabi ﷺ da abokinsa Abubakar (ra) suka kama hanya zuwa Madina Abdullahi bini Uraikid na nuna musu hanya, wanda ya kasance masanin hanyane kwarai da gaske, ya dinga bi da su ta barayin hanyoyi wadanda ba kowa ya san su ba, haka dai suka yi ta tafiya, Abubakar Assiddik (ra) ya na matukar taka tsantsan wajen kula da Annabi ﷺ har ta kai wani lokaci idan suna tafiya sai ya bar wannan barin ya dawo wannan barin, Annabi ﷺ ya tambaye shi dalilin haka, sai ya ce: ina jin tsoron kar wani ya kawo maka harine, shi yasa idan ina barinka na dama sai na ga kamar wani zai kawo maka hari ta hagu sai na dawo hagunka, haka ma akasin haka, ya kasance idan ana tafiya mutane suka ga Abubakar da Annabi ﷺ sai su tambayi Abubakar wannan kuma waye gaba gareka? Saboda sun san Abubakar kasancewa ya na yawan bin hanyar dan fatauci sabanin Annabi ﷺ Sai ya ce wannan wani mutun ne wanda zai shiryar da ni ya daurani akan hanya, sai su yi tsammani hanya ta zahiri ya ke nufi, haka dai tafiya ta ci gaba har suka kai Madina, wanda gabanin hakan abubuwa da yawa sun faru, na da ga kissar Suraka dan Maliku wanda ya so ya kawo ma su Annabi ﷺ hari ya tafi dasu wajen kurai'shawa dan karbar tukwuicin da aka sa ga wanda ya zo da su, amma sai hakansa ya ki cimma ruwa ta yadda Allah ya nuna masa mu'ujizar Annabi ﷺ ta yadda dokinsa ya ke makalewa a duk lokacin da ya kawo masu Annabi ﷺ hari, amma idan ya fuskanci wata nahiyar daban sai ya yi tafiya cikin sauri da hanzari, da ga karshe dai ya saduda ya mika wuya. Da kuma kissar zaman Annabi ﷺ A kuba da gina musu masallaci da makamantan haka.

Shigar Annabi ﷺ Madina

Bayan Annabi ﷺ ya zauna a kuba tsawon kwana hudu ya assasa musu Masallacin kuba wanda shine farkon Masallacin da aka assasa akan tsoron Allah, sai Annabi ﷺ ya yi sallah a cikinsa, sai ya daga da ga nan ya nufi Madina wanda haka ya farune ranar Juma'a, sallar Juma'a ta riske shi a unguwar banu Salim bini Auf, ya yi musu sallah wanda adadinsu ya kai su dari (100) daga nan sai ya tunkari Madina bisa rakiyar banu Najjar wadanda suka kasance kawunnansa ne, suna rataye da takubban su, mutanen Madina suka yi tsinke don taryar Annabi ﷺ suka cika da farin ciki domin basu taba ganin rana mafi alheri ba irin wannan ranar ta zuwan Annabi ﷺ suka yi ta tasbihi da tahmidi don nuna godiya ga Allah zahiri da badini, yaran su mata suka rera bai'toci suna masu ce wa: farin wata dan daren sha uku ya bullo mana, daga Saniyatul Wada'i (Makka) ya wajaba a garemu mu yi godiya ga Allah, mai kira ya na kira zuwa ga Allah, ya kai wanda aka aiko zuwa garemu, ka zo da al'amari wanda ake yi wa da'a.

Al'ansar suka yi ta goggoriyo kowa ya na son Annabi ﷺ ya sauka a gidansa, daga karshe dai Annabi ﷺ ya sauka a gidan Abu Ayyuba Al'Ansari.

Darussa

1-A duk lokacin da makiya addinin Allah suka yi bita da kullensu wajen ganin sun dusashed da hasken Musulunci amma hakansu ya ki cimma ruwa, to a karshe matakin da za su dauka shine matakin kisa.

- 2- Mai da'awa ba zai taba rabuwa da kalubale ba na daga makirce makircen abokan adawar da'awarsa.
- 3- Duk yadda ka kai ga tsoron Allah da matsayi a wurinsa to ba za ka taba kubuta daga jarabawaba, domin duk halittun Allah ba mai daraja da girma kwatankwacin na Annabi ﷺ a wajen Allah, amma ka ga irin jarabobin da Allah ya ke masa.
- 4- Hakika makircin abokan adawar addinin Allah ba zai iya dusha hasken sa ba, bal da ga karshe abin da ba sa son ya tabbata na burunkasarsa sai ya tabbata.
- 5- Girman mu'ujizar Annabi ﷺ
- 6- karfin imanin Abubakar Assiddik da kuma tsananin kaunar sa ga Annabi ﷺ hakika in ka yi rantsuwa akan sakin aure akan cewa duk duniya ba wanda ya fi Abubakar (ra) son Annabi ﷺ to rantsuwarka ba zata zartu ba, ma'ana matarka ba ta saku ba, domin ka duba yadda Abubakar ya ke fara gabatar da kansa zuwa ga hadarurruka don kare rayuwar Annabi ﷺ da ganin ya kubuta ko da shi zai halaka.
- 7- imanin mutanen madina da alherinsu ga almuhajirun da kuma tsananin nuna farin ciki da zuwan Annabi ﷺ
- 8- Musulunci ba ya tabbata sai da daula mai karfi ya na da ga cikin abin da ya sa Annabi ﷺ ya yi hijira zuwa Madina.

Da'awa a Madina

Bayan Annabi ﷺ ya tabbata a Madina ya gina Masallacinsa mai daraja, wanda ya na daya da ga cikin wadanda suka ba da gudumuwa wajen gina shi da gangar jikinsu, sannan ya riki dakunan matayensa a jikin Masallacin da ga gefensa, ya kuma gina babban waje wanda talakawan Muhajirai za su zauna a ciki kafun Allah ya hore musu su yi na su gidajen.

kulla 'Yan'uwantaka a tsakanin Muhajirun da Al'ansar

Da ga nan kuma sai Annabi ﷺ ya shiga kulla 'Yan'uwantaka a tsakanin muhajirun da kuma Al'ansar, wanda hakan ya faru ne a gidan Anas bini Malik

Wanda adadinsu ya kai casa'in (90) rabinsu Muhajirun rabinsu kuma Al'ansar kamar yadda ibnul kayyim ya bai'yana a cikin (Zadul ma'ad) hakika wannan 'Yan'uwantakar 'Yan'uwantakace mai karfi ta yadda kowa ya na iya gadar dan'uwansa, hakika wannan 'Yan'uwantakar ta misali ce wacce duniyar dan Adam ba ta taba shedar irinta ba, domin ba'ansare yakan raba gidansa da duk dukiyar da ya mal-laka gida biyu ya ba abokin dan'uwantakarsa bamuhajire kashi daya, kuma sai ya ba shi zabin mafi kyau da ga cikinta, kuma idan ya na da mata biyu sai ya ba shi zabin mafi kyawu da nagarta da ga cikinsu, sai ya saketa ya ba shi ita ya aureta, hakika wannan 'Yan'uwantakar tafi karfin ta jini, domin ko a tarihi ba a taba jin kwatankwacinta ba gabanin lokacin sahabbai.

Darussa

1- Musulunci addinine wanda bai takaita ba wajen shiryar da mutane zuwa ga sallah da azumi da ba da zakka da aikin Hajji ba kawai, a'a addinine wanda ya ke kokarin ganin gina alaka mai karfi

da so da kauna a tsakanin dadfaikun musulmai da kuma gamayarsu.

- 2- karfin imanin Al'ansar da kuma amincewarsu ga Allah da manzansa, domin wannan abin da suka aikata na fifita 'Yan'uwan su Muhajirun daliline akan hakan.
- 3- Farkon abin da ya kamata mai da'awa ya fara yi bayan tabbatar da kyakkyawar akida a zukan mabiyansa shine gina kyakkyawar alaka a tsakaninsu da kuma ganin sun zama 'Yan'uwan juna tsintsiya madaurin ki daya.

Tsarin zamantakewa da Yahudawa

Lokacin da Annabi ﷺ ya zo Madina ya tarad da nau'in kabilu na Yahudawa guda uku, sune: banu kurai'za wadanda gidajensu suke agefen Madina, da Banun-Nadir su ma gidajensu a gefen Madina suke, sai kuma banu kai'nuka'a, wadanda gidajensu suke cikin kwaryar Madina, bayan wadannan Yahudawan akwai kuma wasu shahararrun kabilu guda biyu sune Al'aus da Al'kazraja, su kuma mushirikaine a da, sune mafi yawancin Al'ansar wadanda suka karfafi Annabi ﷺ to sun kasance gabanin zuwan Annabi ﷺ ba sa ga Maciji, domin akwai yaki a tsakaninsu wanda ya haura shekara dari (100) kuma wadannan Yahudawan da aka ambata a baya suna ba da gagarumar gudummuwa wajen rura wutar gaba a tsakaninsu, domin Yahudawa mutanene wadanda suka kware wajen iya shirya makirci da kulle kulle da kitififi ta salo daban daban, shi yasa ma bayan Annabi ﷺ ya hada kan wadannan kabilu guda biyu sun zama tsintsiya madaurinki daya, sai ya kulla alkawarurruka da wadannan Yahudawan akan a zauna lafiya ba tare da wani bangare ya cutar

da ɗayan ɓangaren ba, ko kuma ya taimaki wani bare akan shi, sannan ya tabbatar musu da 'Yancinsu na 'Yan kasa, amma da ya ke mutanene fasikai fajirai ma'abota makirce makirce sai da suka saba dukkan alkawarurrukan, gini akan asalinsu gurbatacce, wanda bayanin haka zai zo a mahallinsa insha Allah.

Matakin kare kai

A yayin da kuraish suka ga daular Musulunci ta tsayu da kafafuwanta a Madina sai suka fara neman wadansu hanyoyi na daban dan ganin bayan musulunci, suka rubitawa Abdullahi ɗan Ubayyu ɗan Salul wasika akan ya yaƙi Annabi ﷺ daman shi ya kasance mushiriki, kuma ana gab da naɗa shi sarki a Madina sai ga Annabi ﷺ sai aka dakatar da wannan kudirin, to tun da ga nan ya fara neman hanyoyin da zai bi ya ga bayan Annabi ﷺ yayin da ya ga wannan wasikar ta kurai'shawa sai ya yi nufin cika kudirinsu, amma bai ci nasara ba.

Duba da irin cutarwar da kurai'shawa suka yiwa Annabi ﷺ da sahabbansa (rah) har suka fitar da shi daga mahaifarsa dan zalunci, kuma duk da haka ba su kyaleshi ba suna nan suna bin dukkan wasu hanyoyi wadanda zasu ga bayansa da su, sai Allah jalla wa'ala ya yi masa izini akan mai'da martani ta hanyar yaƙar duk wanda ya kawo masa hari, da kuma cewa ces ga duk wanda ya ce masa kule, wanda kafun akai ga yaƙin Badar Annabi ﷺ ya tura wasu daga cikin baradan sadaukan sahabbansa don kai wa fataken kurai'shawa hari akan hanyar su ta fatauci zuwa Sham, domin dole sai sun bi ta gefen madina, ya yi hakanne domin rage raɗaɗin zaluncin da kurai'shawa suka mu suna kwace dukiyoyinsu da matayensu da 'Ya'Yayensu,

adadin wannan sumamen ya kai guda takwas, to da ga nan kuma sai babban yaki yakin Badar.

Yakin Badar

Yakin Badar ya farune a sha bakwai ga watan ramadan a shekara ta biyu daga hijira (2) hakika yakin badar shine yaki mafi girma a tarihin Musulunci, wanda Allah ya ambaci ranar faruwar da ranar rabewa tsakanin karya da gaskiya, ya daukaka wadanda ake ganin kaskantattune akan manyan jagororin kurai'shawa wadanda suke takama da mulki da dukiya, ya dakushe karfinsu, (Badar) wani wurine wanda ya ke a tsakanin Makka da madina, amma ya fi kusa da Madina kwarai da gaske, akwai wata rijiya a wajen wacce ake kira da wannan sunan.

dalilin wannan yakin kuwa, shine Annabi ﷺ ya samu labarin cewa ga fataken kurai'shawa nan dawowa da ga Siriya zuwa Makka, karkashin zagorancin Abu Sufyan, tare da su akwai rakuma dubu (1,000) makare da himilin kaya na manyan kurai'shawa, wanda adadin kayan ya kai kimar dinari dubu Hamsin (50,000) kwatan kwacin nai'ra biliyon biyar da miliyon dari, wato nai'ra miliyon dubu biyar da miliyon dari (5, 100,000,000) a kudin mu na Najeriya, a lissafin shekarar (1442) h, (2021) m, kuma wadanda suke gadin dukiyar ba su fi mutun arba'in ba (40) yayin da mazan Allah ﷻ ya samu wannan labarin sai ya kwadaitar da sahabbai akan su fito da shirin yaki dan fuskantar wadannan fataken, watakila Allah ya sa su dan fanshe kadan daga cikin zaluncin da kurai'shawa suka musu na kwace musu dukiyoyinsu, wannan abin da Annabi ya yi ba fashi da makami bane kamar yadda abokan gabar Musulunci azzalumai

marasa adalci suke yamididi da shi, a a wannan daukan fansane akan irin zaluncin da aka musu kamar yadda ya gabata.

Annabi ﷺ ya fita wannan yakin tare da mayakan sahabbai (rah) wandanda adadinsu bai wuce dari uku da sha uku ba zuwa da sha bakwai (313/ 317) tare da su akwai rakuma saba'in (70) da kuma dawakai biyu (2) domin dayawansu ba su san cewa yaki za a yi ba, wanda mutun uku sukan haɗu akan rakumi guda ɗaya suna yin hau in hau, wato idan wannan ya hau ya yi tafiyar wani ɗan zango da shi sai ya sauka wancan ma ya hau har suka isa filin daga, wato Badar.

Amma su kuma mushirikai adadinsu ya kai kusan dubu ɗaya (1000) tare da su akwai dawakai dari biyu (200) da kuma mata mawaka suna rera wakokin karfafa gwui'wa da kuma cin fuska ga musulmai.

Annabi ﷺ ya jagoranci sahabbansa suka gaggauta kama wuri mafi kyau wato inda ruwa yake, daga nan sai Sa'ad ɗan Mu'azu ya nema daga Annabi ﷺ akan a gina masa wani ɗan ɗaki wanda zai kasance a ciki ta yadda zai dinga bada umarni da ga nan, sai Annabi ﷺ ya amince ya kuma yi wa Sa'ad fatan alheri, sai aka gina masa ɗan karamin ɗaki akan wani ɗan tudu da ga arewa maso gabashin filin dagar, sannan Sa'ad ya sa aka zaɓo wasu daga cikin matasan Al'ansar don gadin manzan Allah ﷻ a wannan ofis ɗin komandancin nasa.

A yayin da rundunonin biyu suka haɗu, sai Annabi ﷺ ya shiga rokon Allah ya na mai neman ya cika masa alkawarin da ya yi masa na ba shi nasara akan abokan gabar Musulunci.

Annabi ﷺ ya shiga shirya rundunar musulmai ya na daidaitasu sahu sahu, da ga nan sai Al'aswad dan Abdul Asad ya fito ya fara kirari ya na cewa sai ya kutsa har inda musulmai suke ya sha ruwan tafkinsu, wanda daman mutunne fasiki wanda babu alheri a tare da shi, a yayin da yake wannan kirarin sai Hamza dan Abdul Muddalib ya yi fitar burgu ya na zuwa bai yi watawata ba ya kwashe masa kafa-fuwa da takobi kafun ya karasa tafkin, amma duk da haka sai da kafurin ya rarrafa zuwa tafkin dan ya barrantar da rantsuwarsa, sai zakin Allah Hamza ya kara aiwatar da kansakalinsa a kansa, ya sheka barzahu.

Da ga nan sai aka fara fito na fito, inda aka samu Utbatu dan Rabi'a da dan uwansa Shai'ba da dansa Al'walid dan Utbatu, sun fito da ga bangaren kafirai, wadanda dukkaninsu 'Yan gida dayane, a bangaren musulmai ma mutun uku suka fito daga cikin al'ansar, sune Auf da Mu'auwiz 'Ya'Yan Al'haris, da kuma mahaifiyarsu Afra'u, sai wadannan kafiran suka ce da su: ku kuma su waye? Sai suka ce mu Ansarawane, sai suka ce ba ku muke bukata ba muna bukar tsararrakinmu ne, sai suka nema da ga Annabi ﷺ akan ya fito musu da daidai da su, sai ya umarci Aliyu da Hamza da Ubai'da dan Haris manyan sadaukai dakarun Musulunci jarumai ba ku san tsoro ba, ba a je ko ina ba Aliyu ya shekar da Walidu dan Utba barzahu Hamza kuma ya shekar da Shaiba barzahu, aka yi kare jini biri jini tsakanin Ubaida da Utba, sai su Aliyu da Hamza suka kai sumame ga Utba suka aika da shi kushewarsa, suka dauki Ubai'da a yayin da aka yanke masa kafa daya, wanda bai gusheba a haka har ya koma zuwa ga rahamar Allah jalla wa'ala.

Da ga nan kuma sai aka ruguntsume da yaki gaba daya, bayan an yi wa arna gagarumar asara ta kashe musu manya daga cikin jigoginsu wadanda suke ji da su, wanda hakan ya haifar musu da tsananinn bakin ciki da kuma kara kulla mummunan kudiri akan musulmai, a yayin da aka fara wannan gagarumin yakin sai manzan Allah ﷻ ya shiga rokon Allah akan ya cika masa alkawarin da ya yi masa na samun nasara, ya kai matuka wajen rukon Allah ya na cewa: Allah in ka halakar da wannan kwaryakwaryan jama'a da ga yau baza a kara bauta maka ba, in ka so da ga yau ba za a kara bauta maka ba. har sai da mayafin Annabi ﷺ ya fadi Abubakar ya mayar masa da shi ya ce ya isa haka ya manzan Allah hakika ka nace akan ganin ubangijinka ya biya maka bukata. yaki ya kai yaki.

Hakika Allah ya cika wa annabinsa ﷺ alkawarin da ya daukar masa na nasara, domin ya karfafi rundunar musulmai ta hanyar saukar da mala'iku wadanda suka yi musharaka da musulmai a wannan yakin, Annabi ﷺ ya fito da ga wannan dakin da aka tanadar masa yana cewa da sannu za a wargatsa taron abokan gaba su cikawa rigunansu iska su ari sawun kare, sannan sai ya dibi tsakuwowi ya fuskanci abokan gaba ya watsa musu babu wani daga cikinsu face ta sameshi, shine Allah ya ke cewa: ba kai ka yi jifa ba a yayin da ka yi jifa, Allah ne dai kawai ya yi jifa.

wani da ga cikin mayakan musulmai ya na bada labari cewa, ya samu galaba akan wani arne ya na cikin daure kafafunsa sai ya ji sautin bulala a samansa da sautin wani mahayi ya na cewa: zo ya kai Hai'zum, sai ya yi duba zuwa ga wannan mushirikin da ke gabansa sai ya ganshi ya fadi ta rigingine, ya ga an tsaga hancinsa da fuskarsa Kaman shatin bulala, sai ya ba Annabi ﷺ labarin abin

da ya gani, sai ya ce da shi: ka yi gaskiya wannan ya na da ga cikin mala'ikun da Allah ya kawo mana agajinsu da ga sama ta uku, hakanan wani ba'ansare ya zo da Abbas dan Abdulmuddalib a daure, sai Abbas ya ce wallahi ba kai ka kamani ba wani mutunne da ga cikin mafi kyawun mutane wanda gashin kansa ya takaita a gefe da gefe haye bisa wani ingarman doki mai ratsin fari da baki shine ya kamani, bam ma taba ganinsa ba, sai ba'ansaren ya ce: wallahi ni na kama shi, manzan Allah ﷻ ya ce: yi shiru, hakika Allah ya karfafeka da wani mala'ika mai karamci.

Ba a dade ba al'amari ya fara sham bambam, alamomin nasara suka fara bayyan ga musulmai alamomin watsewa suka fara tabbata ga mushirikai suka fara ja da baya suna gudu musulmai suka dinga binsu suna bigewa suna kamawa har suka kai kasa gaba daya nasara ta tabbata ga musulmai.

Shi kuma jagoran rundunar mushirikai Abu Jahal, yayin da ya ga rundunarsa tana tambal tambal zata kife sai ya kara zaburar da jama'arsa, amma ina bakin al-kalami ya riga ya bushe, a yayin da aka samu wasu gwarazan sadaukan matasa guda biyu masu karancin shekaru da ga cikin musulmai kowannensu yana tanbayar Abdurrahman bini Aufi (rah) akan ya nuna masa Abu jahal, ya na cewa: An bani labarin ya na zagin Annabi ﷺ wallahi idan muka yi tozali da shi to ba mai rabamu sai mutuwa, abun ya ba Abdurrahman mamaki, can sai ga Abu jahal, sai Abdurrahman ya ce dasu: ga mutuminku nan, sai kowanne da ga cikinsu ya yi fitar burgu suka masa kwab daya suka aika da kafuri jahannama, suka juyo zuwa wajen Annabi ﷺ kowanne daga cikinsu ya na cewa shi ya kasheshi, manzan Allah ﷻ ya duba takubbansu sai ya ce ku biyu ku ka

kasheshi, wadannan samari sune Mu'azu dan Amru dan Jamuh, da mu'azu dan Afra'u (rah)

Allah ya cikama annabinsa alkawarin da ya yi masa na nasara ya daukaka Musulunci da musulmai a wannan yakin wadanda a da su ake gani makaskanta, ya kuma kaskantar da manyan kurai'shawa wadanda a da ake gani madaukaka, musulmai suka shiga kama ribatattun yaki daga cikin mushirikai, wanda sai da suka kama mutun saba'in (70) da ga nan Annabi ﷺ ya shiga neman shawarar sahabbansa (rah) akan me ya kamata a aikata da su, Abubakar (ra) ya bada shawarar a karbi fansa da ga garesu domin Musulunci ya samu kudin shiga kuma a kara samun karfin fito na fito da abokan gaba, Umar (ra) kuma ya bada shawara akan a sare musu wuya kawai, kowanne da ga cikin musulmai a ba shi dan uwansa kafuri ya aikata masa hakan dan kar ma wani ya kullaci wani akan ya kashe masa dan'uwa, Annabi ﷺ ya karbi shawarar Abubakar (ra) aka amshi fansa a wajensu, wanda adadin abin da aka sanya musu ya na farawa daga Dirhami dubu uku (3000) zuwa dubu huɗu (4000) wanda bai da kuɗi kuma sai a ba shi yara goma daga cikin yaran Madina ya koya musu karatu da rubuto irin wanda ake anfani da shi a wannan lokacin, har su iya, idan suka iya to ya fanshi kansa.

Washe gari sai Umar ya zo ya tarar da Annabi ﷺ da Abubakar (ra) suna zaune suna kuka, sai Umar (ra) ya ce me yasa kuke kuka ya Manzan Allah? Idan kuka ya zo min sai nima na tayaku, idan kuma bai zo ba sai na kakalo shi, Annabi ﷺ ya ce: ina kuka ne saboda shawarar da mutanenka suka bani akan karban fansa, hakika an bijiro min da azabarsu mafi kusa da wannan bishiyar da ke kusa dani, domin kin karɓar shawararka, (wannan ba ya na nufin za a

azabtar da wadanda suka bada shawarar karbar fansa bane, a a ana zarginsu ne akan haka)

Mutun goma sha hudune (14) suka yi shahada da ga cikin musulmai a wannan yakin, a yayin da aka kashe mutun saba'in (70) daga cikin mushirikai, aka kama saba'in (70)

Darussa:

- 1- Musulunci ba ya goyon bayan musulmi ya zauna ayi ta cutar da shi, a a aduk lokacin da tsanani ya yi yawa cutarwa ta wuce gona da iri to anan ne matakin kare kai zai fara aiki, matukar akwai damar hakan, Annabi ﷺ ya na cewa: ba a cizon mumini a rami sau biyu, ma'ana ka sa hannu a rami sai maciji ya sare ka ko wani kwaro ya cijeka sai ka kuma mayarwa ka ce bari in ji meke cikin ramin nan, wannan ba dabi'a bace ta mumini, wannan ba kuma ya na kore hakuri ba ne, a a ba a ce mutun ya zauna ayi ta cutar da shi ba kuma yana da ikon kare kansa.
- 2- Jihadi shine kashin bayan addinin Allah, wanda ba ya tabbata sai da shi.
- 3- Sau dayawa ba a zama lafiya sai an zubar da jini tare da cewa zubar da shi ba alheri bane, amma wani lokaci yana zama alheri, domin in ba haka aka yi ba ba za a zauna lafiyaba.
- 4- Aduk lokacin da za afuskanci wani abu mai hadari, to shugaba ya kamata ya kasance gaba gaba kamar yadda Annabi ﷺ ya ke kasancewa gaba gaba a kowane yaki daga cikin yakokinsa.
- 5- Jarumtakar Annabi ﷺ ta yadda ya taka gagarumar rawar gani a wannan yakin.

- 6- karfin imanin sahabbai da kuma jarumtakarsu da sadaukan-takarsu, wanda ba dan su ba da wannan addinin bai zo manaba.
- 7- Yana da kyau shugaba ya kasance mai hikima da basira domin zabarwa jama'arsa abin da zai kai su ga cimma gaci, hakika mun ga kwarewar Annabi ﷺ ta wajen iya tsara rindina da shiryar da su zuwa ga hanyar samun nasara akan abokan gaba.
- 8- Yana da kyau ga shugaba ya kasance mai neman shawarar talakawansa, koda kuwa ya taka kowane irin matsayi ta fuskar ilimi da hankali da hangen nesa, domin ba wani shugaba da ya kama kafar Annabi ﷺ ta wannan janibin, amma tare da haka yana neman shawarar sahabbansa kuma ya yi aiki da ita.
- 9- Wannan yakin ya kara tabbatar da gaskiyar manzancin Annabi ﷺ ta yadda abubuwa daban daban na mu'ujizozin da suka faru da kuma yadda Allah ya daukaka gaskiya akan karya.
- 10- A karshen al'amari gaskiya ita ta ke yin galaba akan karya, koda a farko karya ta yi galaba akanta, to daga karshe gaskiya zata koma sama karya ta koma kasa, ko ma ta shafe gaba daya.
- 11- Falalar Umar dan Kaddab (ra) ta yadda Allah ya goyi bayan shawararsa ya zargi musulmai akan kin karbarta, wannan ba shi bane karon farko da Alkur'ani ya ke goyon bayan maganarsa.
- 12- Halaccin musulmi ya koyi ilimi awajen kafirai, musamman idan ba wanda ya kware akan wannan ilimin da ga cikin musulmai, amma sai an yi taka tsantsan da gurbatacciyar akidarsa.

Yakin banu kai'nuka'a

Idan mai karatu bai mantaba mun ce daga cikin mutanen da Annabi ﷺ ya tarar a Madina akwai Yahudawa, kuma sun kasu zuwa kabilu uku, wato: banu kurai'za, da banun-Nadir, da banu kai'nuka'a,

kuma mun bayyana maka cewa Annabi ﷺ ya ba su cikakken 'Yanci a matsayinsu na 'Yan kasa, bisa yarjejeniyar ba za su yi wa Musulunci wani zagon kasa ba, to amma da yake an baka labarin cewa su mutanene wadanda suka yi kaurin suna ta wajen iya kulla makirci da annamimanci da yaudara da cin amana da saba alkawari, wannan bai ba su goyon baya ba wajen cika wannan alkawarin da kiyaye wannan yarjejeniyar.

Shi wannan yakin ya farune a shekara ta biyu bayan hijira, sababin sa kuwa shine a yayin da yahudawan kai'nuka'a suka ga irin nasarar da Allah ya ba musulmai a Badar, sai wannan ya tayar da hassa-darsu da bakin cikin su, suka shiga kullawa musulmai makirce makirce daban daban, suna cutar da duk musulmin da ya gibta ta kasuwarsu, domin suna zaune ne a kwaryar birnin Madina, kuma sune mafi karfi da arziki fiye da sauran kabilun Yahudawan da ke zaune a Madina, domin makera ne, suna kera tukwane da sauran kayan anfani na yau da kullun, shi yasa ma suka mallaki cikakkun kayan yaki, da Annabi ﷺ ya ga haka sai ya tarasu ya yi musu nasiha, amma da yake zukatansu a kekashе suke wane dutse, sai suka fara cika baki suna cewa: ya Muhammadu kada kaga ka yi galaba akan kurai'shawa wadanda ba su saba da gogayya ba basu san komai ba a ilimin yaki, da a ce da mu ka kara da kasan ka haɗu da majajen gaske sadaukai jarumai.

Sai shegantakar su taci gaba da daɗuwa, yau idan sun kunno waccan fitinar, gobe sai su takalo waccan, har takai wani bayahude ya kwance wa wata musulma zani a kasuwar su tana mikewa sai ya fadi suka yi ta dariya, sai wani musulmi ya zabura kansa ya kashe shi sai su kuma yahudawan suka tasamma sa da bugu har suka

kasheshi, sai su kuma 'Yan'uan wannan musulmin suka nemi daukin 'Yan'uwansu musulmai, sai fada ya kaure, abubuwa marasa kyau suka faru.

A yayin da labarin wannan fajircin na su ya isa kunnen Annabi ﷺ sai ya hado gangamin sojojinsa na sahabbai (rah) suka tsare su a cikin ganuwarsu har tsawon kwana goma sha biyar (15) daga karshe Annabi ﷺ ya kore su daga Madina gaba daya kuma kada su makobce ta, kuma ba a yarje musu daukan wani abu ba na daga dukiya sai dai matansu da 'Ya'Yansu kawai, Abdullahi bini Ubayyu bini salul ya yi iyakacin magiyar da zai iya yi akan Annabi ﷺ ya kyale su amma bai saurareshi ba, Annabi ﷺ ya raba dukiyarsu ga musulmai.

Darussa

- 1-Hakika duk wanda ya bawa bayahude amana ko ya kullah alkawari da su to baza a rabu lafiya ba.
- 2-Duk inda bayahude ya zauna tare da musulmi to sai ya yi amfani da duk wata hanyar da zata taimaka masa wajen ganin bayan wannan musulmin.
- 3-Fajircin yahudawa da kuma sharrinsu, hakika ba wani addini da mabiyansa suka kai yahudawa sharri da rashin alheri.
- 4-karshen mara cika alkawari tabewa da nadama.
- 5-Ya halatta ga shugaba ya azabtar da azzalumi ta hanyar kwace masa dukiya.

Yakin Uhudu

Uhdu wani dutsene daga cikin duwatsun Madina wanda Annabi ﷺ ya ke cewa game da shi: wannan dutsen ya na son mu muma muna sonsa. An kira shi da Uhdu ne saboda kadaituwarsa ga barin makobtaka da wani dutse, shi kuma yakin an ambace shi da wannan sunanne saboda ya farune a wajen da dutsen ya ke, sannan ya farune a shekara ta uku da ga hijira.

dalilin wannan yakin shine neman daukan fansa, domin idan ba a mantaba a yakin Badar an cusama kurai'shawa bakin ciki da takaici ta yadda aka kashe musu manyan jigoginsu wadanda suke ji da su, irinsu Abu Jahal da Utba bini Rabi'a da dan uwansa Shai'ba da dansu Alwalidu dan Utba da makamantansu, da kuma yadda aka kama mutun saba'in da ga cikinsu a matsayin ribatattun ya'ki, wanda wannan ya kara rura gagarumar wutar gaba da kiyayyar Annabi ﷺ da sahabbansa a zukan su.

Sai manyansu suka shiga mitin dan neman hanyar da za abi a dauki fansa, karkashin jagorancin Abu Sufyan da Ikramata dan Abu Jahal da Sufwan dan Umayya da Abdullahi bini Abi Rabi'ata, suka fama wa mutanensu tsohon raunin da aka musu a yakin Badar na kashe musu iyaye da 'Ya'Ya da kannai da 'Yan'uwa, sai suka tara musu dukiya gami da dukiyar da ta kubuta a yakin Badar domin yakar musulmai, suka yi gagarumin shiri, wanda adadinsu ya kai dubu uku (3000) suka fito har da matayensu dan su kara musu kwarin gwui'wa, a tare da su akwai rakuma dubu uku daidai da adadinsu da kuma dawakai dari biyu (200) da sulke dari bakwai.

A yayin da labari ya riski Annabi ﷺ cewa ga kurai'shawa nan sun yi gagarumin shiri sun tinkaro Madina, dan da nan Annabi ﷺ ya shiga neman shawarar sahabbai (rah) shin ya je ya taryesu ko kuma ya jirasu a Madina? Shi Annabi ﷺ a ra'ayinsa kada a fita a tarye su, a a ayi ganuwa a Madina idan suka shugo a yake su, amma sai gwarzan mayakan sahabbai suka bada shawarar a fita a tarye su kamar yadda aka yi ayakin Badar, annabi ﷺ da sahabbai suka yi zaman dako su na jiran zuwan abokan gaba, aka baza yan leken asiri a hanyar da ake ganin abokan gaba za su bullo ta cikinta.

Adadin musulmai a wannan yakin ya kai dubu ɗaya (1000) a yayin da suke da Doki ɗaya kacal sai kuma sulkuna (rigunan karfe waɗanda ake sawa a yayin yaki dan kariya daga sara ko suka) guda ɗari (100)

Annabi ﷺ ya ba sahabbai labarin cewa ya ga wata yar kafa a jikin takobinsa a mafarki, sannan kuma ya ga an yanka wani sa, sannan kuma ya ga ya shigar da hannunsa cikin wani sulke mai ba da kariya, sai ya fassara wannan kafar da aka nuna masa a jikin takobinsa da cewa zai rasa wani da ga cikin manyan makusantansa, wannan kuma San da aka yanka wasune daga cikin sahabbansa za su yi shahada, wannan kuma sulken kuma Madina ce.

Annabi ﷺ ya tsara rundunarsa ya karkasa su zuwa gida uku: rudunar Muhajirai, da ta Al'aus daga cikin Al'ansar, da kuma ta Al'kazaj suma daga cikin Ansarawa, sannan ya rarrabawa kowane bangare tutarsa, sannan ya zabi gwaraza kwararru wajen iya harbi guda hamsin (50) karkashin jagorancin Abdullahi bini Jubair ɗan Nu'umanu Al'Ansari Al'ausi, ya umarcesu da su tsaya akan wani

dutse ka da su sauka, sawa'un musulmaine da nasara ko kuma akasin haka.

Akan hanyane aka samu wasu munafukai karkashin jagorancin shugabansu dan Salul suka juya suka ce akan me za mu je a kashemu a banza! Wanda adadinsu ya kai dari uku (300) wato yawan musulmai ya ragu zuwa dari bakwai (700)

Hakika Abdullahi dan Haram mahaifin Jabir (rah) ya yi kokari wajen ganin ya shawo kansu amma bai ci nasaraba saboda wanda ya yi nisa ba ya jin kira.

A yayin da musulmai suka iso filin daga sai rundunonin guda biyu suka kacame da gagarumin yaki kowane bangare ya na kokarin ya ga bayan dayan bangaren, sahabbai suka dinga nuna kwarewarsu da jaruntakarsu suka yi bala'i kyakkyawan bala'i, sai Allah ya bawa musulmai nasara akan abokan gabansu suka juya da baya suka cikama wandunansu iska.

A yayin da maharbannan suka ga wannan nasarar sai suka sakko daga kan wannan dutsen suka fara kwasar ganima alhalin Annabi ﷺ ya ce ka da su sake su sakko, sawa'un musulmaine da nasara ko kuma akasin haka, wanda in da sunsan abin da zai biyo baya da ba su sakko ba, domin ma'aunin yakine ya juya al'amura suka rincabe ta yadda mushirikai suka yi anfani da wannan damar suka juyo suka kawo musu sumame, musulmai dayawa suka yi shahada.

Hamza dan Abdulmuḍḍalib baffan manzan Allah ﷻ ne kamar yadda ya gabata, kuma kari akan haka dan'uwansa ne na shayarwa, hakika ya yi gagarumar rawar gani a yakin Badar ta yadda ya yi

sanadiyar mutuwar jigajigan kurai'shawa wadanda ake ji da su, kamar yadda hakan ya faru a wannan yakin, to duba da irin gibin da ya yi ma kurai'shawa sai wannan yasa dayawa daga cikin wadanda ya kashe musu 'Yan'uwa a Badar suka sha alwashin daukan fansa, to Jubai'ru dan Mud'im ya na daga cikin irin wadannan mutanen, domin an kashe masa kanin mahaifi a Badar (wato baffansa) to yana da wani bawa mai suna Wahshi, sai ya yi masa albishir da cewa matukar ya kashe Hamza a wannan yakin na Uhdu to ya 'Yanta shi, sai ya fito tare da rundunar mushirikai dan aiwatar da wannan kudurin na Jubair, a yayin da Hamza yake ta gididdibar mushirikai ya na shekar dasu barzahu, domin shi daya ne tamkar da dubu, duk inda ya sa gabanshi sai dai ka ga kafirai suna zubewa kasa matattu kamar ana sassabe a gona, yana nan a haka shi kuma Wahshi ya dinga bibiyarsa yana seta shi da mashi, har ya tabbatar da lallai idan ya harbeshi da shi zai same shi sai ya sakar masa shi ya sameshi a mara har sai da mashin ya fito ta tsakanin cinyoyinsa, shi kuma zakin na ka sai ya zaburo kan Wahshi amma ina, dafin mashin ya riga ya gama ratsa jikinsa kawai sai ya fadi, shi kuma Wahshi bai cire mashinsa ba sai da ya ga ya mutu sannan ya je ya zareshi ya kama gabansa, daman shi ba yaki ya kawo shi ba kawai ya zo ne dan ya cika umarnin mai gidansa shi kuma ya 'Yantashi, wanda da ga karshe ya musulunta, amma yayin da ya zo karbar musulunci wajen Annabi ﷺ bai ba ri sun hada fuska ba saboda jin dacin abin da ya yi masa na kashe masa dan'uwa rabin jiki wanda yake ji da shi.

hakika mutuwar Hamza ba karamin gibi bane ga musulmai, kuma babban tabo ga Annabi ﷺ wanda bai bace ba har ya koma zuwa ga Allah jalla wa'ala, domin Allah ya jarabci Annabi ﷺ da sonsa kwarai

da gaske, hakanne ma yasa annabi ﷺ ya yi alwashin daukan fansa. A yayin da ya cika sai Hindu yar Utba ta keta cikinsa ta ciro hantarsa ta tauna ta furzar domin ta barrantar da rantsuwarta, kafirai suka yi masa musla, wannan shine ma'anar mafarkin da Annabi ﷺ ya yi na ganin wata kafa a jikin takobinsa.

Hakika Abubakar da Umar da Aliyu da Zubai'ru da Mus'ab da makamantansu (rah) sun taka gagarumar rawar gani a wannan yaki sun yi ko a mutu ko ayi rai, sun yi ma mushirikai gagarumar barna.

Hakika saukar maharban nan daga kan dutse ya haifar da abu mara dadi, domin musulmai dayawa sun yi tsammanin yaki ya kare ne, sai suka yi sakwa sakwa suka rarraba su kuma kafirai sai suka yi anfani da wannan damar suka kawo musu mamayar ba zato, da gan kuma sai komai ya lalace al'amura suka rincabe, har takai ga mushirikai suka samu damar yi wa manzan Allah ﷻ zobe, Abdullahi bini Shihab ya fasa masa kai, Utuba bini Abi Wakkas ya karya masa hakori, Abdullahi dan kam'ata ya sare shi da takobi a kafada amma ba tai nasarar huda sulkensa ba, ya kuma saransa har sai da turaku biyu daga cikin turakun hular karfensa suka lume a mukamukinsa, ya ce da shi: karba nine dan kam'atu, manzan Allah ﷻ ya ce: allah ya tattaraka ya halakar da kai, Allah ya amsa addu'arsa, domin wata rana ya fita kewayen tumakinsa sai ya gansu akan kololuwar datse sai ya hau, sai wani rago ya tunkure shi ya fado ya dagargaje.

Daga nan sai Annabi ﷺ ya yi wa kurai'shawa mummunar addu'a, ya na ayyana sunayen wasu da ga cikinsu ya na la'antarsu, sai Allah ya saukar da fadinsa madaukakin sarki:

« لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمِينَ » آل عمران: (128)

Ma'ana al'amarin shiryarwa da batarwa ba a hannunka yake ba, kodai Allah ya gafarta musu ko kuma ya azabtar da su, domin tabbas su azzalumaine.

Bayan wutar yaki ta tsagaita sai Abu Sufyan ya hau kan dutse ya shiga kiran musulmai yana cewa: shin Muhammadu yana nan a cikinku? Sai Annabi ﷺ ya ce: ka da wani ya ba shi amsa, sai ya kuma cewa: a cikinku akwai dan Abu kuhafa? (Abubakar) ba wanda ya ba shi amsa, sai ya kuma cewa: a cikinku akwai Umar dan Kaddab? Nan ma ba wanda ya ba shi amsa, sai ya ce: hakika wadannan an gama da su, to a wannan lokacinne Umar ya kasa tankwara kansa ya mayar masa da martani ya ce: ya kai makiyin Allah duk wadannan da ka ambata suna nan a raye hakika Allah ya wanzar da abin da ya ke bakanta maka rai, domin dalilin da ya sa Abu Sufyan ya kebance wadannan mutanen guda uku da Ambato, shine ya san cewa sune ginshikan addini. sannan sai ya shiga yiwa gumakansu kirari yana cewa: kara daukaka Hubal, sai Annabi ﷺ ya ce: baza ku ba shi amsaba? Sai suka ce me zamu ce? Sai ya ce: ku ce: Allah shine mafi girma da daukaka. Sannan sai ya sake cewa: mu muna da Al'uzza (daya daga cikin gumakansu) ku kuma ba ku da shi, sai Annabi ﷺ ya ce: ba zaku ba shi amsaba? Suka ce: me zamu ce: ya ce: ku ce Allah shine majibincinmu wanda yake mana jagora a dukkan lamuranmu ku kuma ba ku da wanda ya ke jibintar lamuranku, sannan sai Abu Sufyan ya kuma cewa: wannan ranar a wajan mu kamar

ranar badar ce a wajan ku, shi kuma yaki daman watarana yakan zo maka da nasara watarana kuma ya zo maka da akasin ta.

Adadin wadanda Allah ya azurta da shahada a wannan yakin ya kai saba'in (70) Annabi ﷺ ya yi umarni da abinnesu a cikin tufafinsu da jininsu ba tare da an yi musu wanka da sallaba, wannan ya nuna shi shahidi na filin daga ba ayi masa wankan gawa da sallah, ba kuma abinnesu a cikin tufafin da ba nasu ba, wannan ita ce maz'haba ingantacciya wacce dalilan shara'a suke goyan bayanta, ya tabbata a cikin Sahih na Al'imamul Bukari hadisin Ukubatu dan Amir, cewa Annabi ﷺ ya yi musu sallah bayan shekara takwas (8) to amma wannan ba sallah bace wacce aka sunnanta yiwa gawa, a, a sallah ce ta bankwana da neman gafara, kamar yadda zahirin siyakin hadisin ya nuna, domin hakan ya farune a shekarar da Annabi ya yi bankwana da Duniya ya koma zuwa ga rahamar Allah.

Daga nan Annabi ﷺ ya koma gida Madina, wanda a wannan lokacinne tsantsar soyayyar da sahabbai (rah) suke masa ta kara bayyana, domin akwai wata baiwar Allah wacce mijinta da babanta da dan'uwanta suka yi shahada a wannan yakin, a yayin da aka bata wannan labarin, budar bakinta sai ta ce, a wane hali Annabi ﷺ yake, aka ce yana nan cikin koshin lafiya, sai ta ce: ku nuna mini shi ko na samu nutsuwa, domin duk wata musiba da zata samu mutun in dai ta tsallake Annabi ﷺ to ba komai ba ce, Allahu Akbar, bawan Allah ka duba ka ga yadda sahabbai suke tsananin son Annabi ﷺ tabbas babu shakka duk Duniya ba wanda ya kama ko da farcen wadannan bayin Allan wajen son Annabi ﷺ duk wani mai da'awar son Annabi ﷺ yana bayan bayansu, Allah ya kara mana son Annabi ﷺ zahiri da badini.

Darussa

- 1-Hakika addinin Allah ba zai taba rabuwa da kulle kullen abokan gabarsa ba wajen ganin karshensa, sai dai kuma Allah shi ya ke gudanar da kayan sa, a duk lokacin da wani ya yunkuro don ganin karshensa sai Allah ya kara daukaka ambatonsa ya karya gadon bayan abokan gabarsa.
- 2-Makiyin boye yafi na bayyane illa, domin shi na bayyane kana ganinsa ka san ta yadda za ka tunkareshi sabanin na boye, hakika Annabi ﷺ ya kasance da makiyan boye kuma sun cutar da shi kwarai da gaske, wadannan makiya sune munafukai tawagar dan Salul.
- 3-burunkasar Addinin Allah bai dogara da wani mutum ba, ko ka shigo a tafi tare da kai ko kuma ka tsaya a bade ka da kura kuma juyawarka da baya ba za ta rage Musulunci da komai ba, kamar yadda juyawarsu dan Salul ba ta rage musulmai da komai ba kuma ba ta sa sun yi kasa agwui'wa ba sun ja da baya.
- 4-Yana da kyau shugaba ya kasance kwararren jarumi masanin hanyoyin kawar da abokan gaba da masu laifi.
- 5-Hakika saba ma umarnin Annabi ﷺ ba ya haifar da kyakkyawan sakamako, bal, munmunan sakamako ya ke biyo bayan haka, domin wannan shine abun da ya kawo tasgaro a wannan yakin na Uhdu, ta yadda Annabi ﷺ ya bawa maharba umarnin ka da su sakko daga kan wannan dutsen sawa'un musulmaine da nasara ko kuma akasin haka, da farko da suka bi wannan umarnin sai aka fara samun nasara, amma suna bijire masa sai labari ya sauya, to wannan bai tsaya a iya rayuwar Annabi ﷺ ba kadai, a duk lokacin da musulmai suka bijirewa bin umarnin Annabi ﷺ to Allah zai

ɗaura abokan gabarsu akansu ya cire musu kwarjini a idanunsu kamar yadda musulmai suke a yanzu.

- 6-Nasara da cimma gaci suna karkashin yiwa Annabi ﷺ ɗa'a ta wajen bin karantarwarsa, rashin nasara kuma yana karkashin bi-jire masa.
- 7-Tsanani jarumtaka Annabi ﷺ da Abubakar da Umar da Mus'ab da ma sauran sahabbai (rah)
- 8-Addinin Musulunci bai yarda da kaskanciba ta yadda kowa zai fadi abin da ya keso akansa kuma a kyale shi, a, a duk wanda ya fadi mummunar Magana akansa to a mayar masa da martani ta hanyar ilimi.
- 9-karfin imanin sahabbai da kuma tsananin soyayyarsu ga Annabi ﷺ
- 10- Musulmi ba zai taɓa zama ba ba tare da wata jarabawaba, domin wannan rashin nasarar da musulmai suka fuskanta a wannan yaki jarabawa ce garesu, Allah ya yi hakanne don ya karrama wasun su da shahada, domin shahada kyautace daga Allah.
- 11- Sannan a wannan yakin mun fahimci cewa duk abin da zai iya samun sauran mutane na ciwo da raɗaɗi zai iya samun Annabi ﷺ, wannan ba tawaya ba ce a cikin hakkinsa, wasu annabawan ma mutanensu ne suke kashesu kamar yadda Allah ya ke bamu labari a cikin littafinsa mai tsarki.

Yakin banun-Nadir

Bayan yakin Uhudu kuma sai yakin banun-Nadir daya daga cikin kabilun yahudawa guda uku mazauna Madina, hakika ya gabata ga-reka cewa Annabi ﷺ ya kori daya daga cikin kabilun nasu daga Madina, wato banu kai'nuka'a saboda makircinsu da yaudararsu, to wannan ma hakan take, wato dabi'arsu ta yaudara wacce suka shahara da ita suka kara nunawa, ta yadda suka kara tsananta kiyayyarsu ga Annabi ﷺ da kuma makirce makircensu, har takai sun shirya hanyar da za su bi su kashe Annabi ﷺ gaba daya, wanda wannan shine dalilin korarsu da ga Madinar.

Da ga cikin yarjejeniyar da Annabi ﷺ ya kulla da su, akwai taimako atsakaninsu da shi ta wajen biyan Diya, ta yadda idan wani da ga cikinsu ya kashe wani can na daban to musulmai za su taimaka musu wajen biyan diyarsa, hakama su ma za su taimaka wa musulmai idan hakan ya faru garesu, to wani daga cikin sahabbai mai suna Amru dan Umayya ya kashe wasu mutane guda biyu bisa kuskure, sai Yan kabilarsu suka nemi Diya, sai Annabi ﷺ ya je wajen wadannan yahudawan na banun-nadir don su cika wannan yarjejeniyar, sai suka ce zamu aikata ya Baban kasimu ka dan zauna anan har mu biya maka bukatarka sai ya zauna a jikin wata Katanga daga cikin katangun gidajensu, to sai Shai'dan ya kimsa musu kawai su kashe shi, sai suka sa wani daga cikinsu ya dauki dutsen markade irin wanda ake daurawa jiki igiya a hada shi da icen da ke jikinsa ya na juyawa da shi. domin su jefo ma Annabi ﷺ akai, nan da nan sai Allah ya turo Jibrilu (as) da wahayi ya sanar da Annabi ﷺ abin da suke shirin aikata masa, sai ya tashi da sauri ya tunkari Madina ya

labarta ma sahabbansa abin da yahudawan banun-Nadir suka yi shirin aikata masa.

Annabi ﷺ ya aika musu da sakon cewa su yi maza maza su hada komatsansu su bar Madina ba a bukar sake ganinsu, har sun fara hada kayansu sai dan Salul shugaban munafukai ya aika musu cewa ka da su je ko'ina, su yi zamansu, ya tabbatar musu da cewa zai taimakesu, sai wannan ya rudesu suka ki fita, Annabi ﷺ ya tsaresu a cikin ganuwarsu ya sa aka sassare Dabinansu aka babbanka musu wuta.

A yayin da suka ga uwabbari kuma suka ji dan Salul da ya yi musu alkawarin taimako shiru kamar an shuka dusa, sai suka aikawa Annabi ﷺ cewa zasu fita da matayensu da 'Ya'Yansu da kuma kayan rakumi guda amma ban da makaman yaki, Annabi ﷺ ya basu da mar hakan.

Dukiyarsu ta zama mallakin Annabi ﷺ shi kadai sai abun da ya gadama zai yi da ita, ya kasance ya na sa ta a cikin maslahar musulmai, domin (fai'i) ce, wannan shine sakamakon makirai mayaudara.

Darussa.

- 1-Har abada bayahude ba zai taba sararawa musulmi ba, domin kiyayyarsa gareshi a jini take.
- 2-bayyanar Alama mai kara gasgata manzancin Annabi ﷺ ta yadda Allah ya aiko masa da Jibrilu don ya sanar da shi makircin da abokan gabarsa suke kulla masa.
- 3-Halaccin salwantar da dukiya domin tabbatar da wata maslaha marinjaiya.
- 4-karshen mayaudari tabewa da halaka.

5-zafafawa da tsanantawa suna da nasu anfanin, domin akwai wajen da idan babu su to lamura za su dagule ba za a samu cimma gaci ba.

Yakin Ahzab (Kandak)

A yayin da abokan gabar Addinin Allah suka ga yadda Musulunci ya samu tamkini a bayan kasa aka kwashe shekara guda ba a sake wani yaki ba tsakanin musulmai da mushirikai, domin sun jaraba ba su ji da dadi ba suka gane cewa lallai musulmai ba kanwar lasa bane, to idan baka mantaba a baya ka ji irin korar Karen da Annabi ﷺ ya yiwa yahudawa sakamakon yaudararsu da gogewarsu wajen iya kulla makirci da tuggu.

Duk da kasancewar abin da ya sami yahudawan nan ba su dau izina ba sun shiga taitayinsu, bal, a yayin da suka ga irin cigaban da addinin Allah ya samu da irin yadda daular Musulunci take ta burunkasa ta na kara kafuwa, sai wutar bakin ciki da hassada da adawa ta kara ruruwa a zukatansu, dan da nan suka hada gangami suka garzaya wajen kurai'shawa suna masu kwadaitar da su akan su hada wata bataliyar runduna su gayyaci duk wanda zasu iya gayyata kuma su ma suna ciki, domin a haɗu a yiwa musulmai taron dangi a musu ruddugu a murkushesu gaba ɗaya, sai kurai'shawa suka yi na'am da wannan tunanin, suka shiga hada kan sauran 'Yan'uwansu mushirikai domin iyar da wannan kudirin nasu, suka tara sojojin yaki waɗanda adadinsu ya kai dubu goma (10,000) wanda mutanen Madina mazansu da matansu yaransu da manyansu ba lallai ba ne su kai wannan adadin, suka durfafo Madina don aiwatar da kudirinsu.

A yayin da labari ya riski Annabi ﷺ sai ya nemi shawarar sa-habbansa akan yaya za a bulloma lamarin, sai Suhaib Arrumi ya ce: mu a kasarmu ta Faris idan aka mana zobe to muna haka babban rami ne mu zagaye garin gaba daya da shi mubar kasar ta ciki a samu wadanda suka kware a wajen iya harbi da kwari da baka a zuba su a kowace fuska daga cikin fuskokin garin ta yadda da wani ya yi gigin tsallakowa sai su mayar da shi ta hanyar yi masa ruwan kibbau, Annabi ﷺ ya yi na'am da wannan shawarar ya sa aka gina rami wanda tsawonsa ya kai zira'i dubu biyar fadi kuma zira'i tara zurfi kuma zira'i goma sha bakwai,

Kuma shima Annabi ya yi tarayya da sahabbai ta wajen ginasa, wanda an gina wannan raminne alokacin tsananin sanyi da yunwa da karancin abun hannu, ana cikin gini sai aka zo kan wani falalen dutse gagara fasuwa, sahabbai suka yi su fasa shi amma abu ya ci tura, sai suka gayawa Annabi ﷺ halin da ake ciki, sai ya zo ya amshi Diga ya ambaci sunan Allah ya bugi dutsen sai daya bisa ukun sa ya dagargaje, Annabi ﷺ ya ce: Allah mai girma an bani mabudan Sham a yanzu hakama ina ganin fadar sarautarta, ya kuma bugun dutsen ya kuma rugujewa ya yi kabbara ya ce: an bani mabudan Faris, ya kuma saransa ya kara rugujewa ya ce: an bani mabudan Yamen a yanzu hakama ina ganin kofofin San'a'a a wannan lokacinne dutsen ya baje gaba daya.

Wannan yakin ya farune a watan shawwal a shekara ta biyar bayan hijira.

A wannan yakinne wata mu'ujiza ta Annabi ﷺ mai ban sha'awa ta bayyana, idan ba ka mantaba ka ji cewa an yi wannan yakin a cikin

tsananin yunwa da karancin abun hannu, to Jabir dan Abdullahi ya ga cikin Annabi ﷺ ya damfare don yunwa, sai ya je gida ya yanka wani dan taure ya sa matarsa ta nika sa'i daya na alkama ta sana'anta musu gurasa, sai ya nema daga Annabi ﷺ akan ya zo tare da wasu 'Yan tsiraru da ga cikin sahabbansa mutun daya zuwa biyu domin su ci wannan abincin da ya tanada dominsa, sai Annabi ﷺ ya kwashi dukkan sahabban da suka halarci Kandak ya taho da su, wanda sun kai su dubu (1000) ya ce: kasanar da matarka ka da ta sauke tukunyar daga kan wuta, Jabir ya koma ya sanar da matar abin da Annabi ﷺ ya ce, kana ya ce da ita kaiconki ga Annabi nan da dukkan sahabbai, sai ta ce: shin ya tambayeka game da hakan? Ya ce: I, sai ta ce ka da ka damu ba za mu ji kunya ba, sai da sahabban da suka halarci wannan yakin na Kandak suka ci abincin nan suka koshi, wannan ba karamin dalili bane mai kara tabbatar da manzancin Annabi ﷺ

Hakika munafukai sun firgita kuma sun razana kwarai da gaske a wannan yakin, suka yi wujiga wujiga dasu suna ta fadar maganganu suna cewa daman alkawarin da Allah da mazansa suka yi musu ba gaskiya bane, kawai yaudarane.

Su kuma makirai iyayen makirci wadanda ko Shedan ya basu lambar girmamawa da jinjina wajen iya makirci da kulle kulle, wato yahudawa, yayin da suka ga musulmai sun shagalta da fuskantar rundunar abokan gaba sai suka kara kaimi da hazaka wajen inganta sana'arsu ta makirci da kulle kulle, daman wadanda suka rage daga cikin kabilunsu guda uku sune banu kurai'za, ana cikin haka ne sai shugaban yahudawan banun-Nadir wanda shine kanwa uwaggami na assasa wannan yakin ya lababa ya shiga unguwar banu kurai'za

ya kwadaitar da su akan warware alkawarin dake tsakaninsu da Annabi ﷺ akan su bada hadin kai wajen yakarsa, da farko sai shugabansu ka'abu dan Asad Alkurazi ya cije ya ce ba zai warware alkawarin dake tsakaninsu da Annabi ﷺ ba, amma sai wannan fajirin malalacin bayahuden Huyayyu dan Akdab ya nace masa har ya yarda, yayin da labari ya riski Annabi ﷺ sai ya tura Sa'adu dan Mu'azu da Sa'adu dan Ubada shuwagabannin kabilun Aus, da Kazaraza don su tabbatar da gaskiyar zancen, suka dawo suka tabbatar masa da lallai haka al'amarin yake, musulmai suka kara shiga cikin wani tashin hankali ya zama gaba kura baya Siyaki.

Da kunci ya kai kunci sai Annabi ﷺ ya yi nufin ya yi sulhu da abokan gaba a bisa cewa duk abin da aka samu na anfanin 'Ya'Yan itatuwa za a basu daya bisa uku, ya nemi shawarar Sa'adu dan Mu'azu da Sa'adu dan Ubada meye mahangarsu akan haka, suka ce idan Allah ne ya umarceka da hakan to mun bi kuma mun yarda, idan kuma wannan daga garekane to ba mu da bukatar haka, domin lokacin da mu ke kan shirka muke addini daya dasu, ba su taba kwadayin cin amfanin itatuwanmu ba sai dai idan mun yi musu garar baki ko kuma su siya da kudinsu, to tayaya kuma yanzu zamu yarda da wannan kaskancin bayan Allah ya daukaku da Musulunci da kuma kai, sai Manzan Allah ﷻ ya karbi wannan tunanin nasu.

To cikin ni'imar Allah ga musulmai sai ya yi amfani da wani mutun guda daya wajen kashe wutar makircin abokan gabar cikin gida wato banu kurai'za, wannan mutumin shine Nu'aimu dan Mas'ud, ya kasance ya na daga cikin 'Yan bangaren banu kurai'za a jahiliyya, to ashe ya musulunta ba tare da kowa ya sani ba, sai ya sanar da Annabi ﷺ musuluntarsa, ya tanbaye shi ko zai umarceshi da wani

abu a wannan yakin, sai Annabi ﷺ ya ce masa ka je ka yi abin da zaka iya yi wajen rusa kai'din abokan gaba ta hanyar nuna musu ba ka tare da mu, domin shi yaki dan zamba ne, sai ya garzaya wajen banu kurai'za ya ce musu: kun san dai ni mai matuƙar kaunarku ne, suka ce gaskiyane, sai ya ce: lallai ku kun yaki Muhammadu, kuma kurai'shawa da Gadafanawa idan suka samu nasara akan sa shikena abun nema ya samu, idan kuma ba su samu ba sai su koma garuruwansu, ku kuma ba kamarsu kuke ba, wannan garinku ne kuma da matanku da 'Ya'Yanku duk suna ciki, idan kurai'shawa ba su samu nasaraba suka koma gidajensu, to ku kuma Muhammadu zai ɗau mataki akan ku, kamar yadda ya ɗauka akan 'Yan'uwanku, saboda haka ka da ku yi yaki da su har sai sun ba ku jingina, sai suka ce: hakika ka zo da tunani mai kyau.

Daga nan sai ya tafi wajen kurai'shawa ya ce da su: hakika kun san irin kaunar da nake nuna muku da kuma nasiha ta a gareku, sai suka ce gaskiyane, sai ya ce to hakika yahudawa sun yi danasani akan warware alkawarin dake tsakaninsu da Annabi ﷺ a yanzu hakama sun goyi bayan Annabi ﷺ kuma sun aika masa da sako cewa za su yi dabara su karbi jinginar makamanku su ba shi dan ya yake ku, sannan su taimake shi akan ku, sai suka ce yanzu meye abun yi? Sai ya ce: idan suka tambayeku jingina kar ku ba su, sannan sai ya tafi wajen Gadafanawa ya gaya musu kwatan kwacin abun da ya gaya wa kurai'shawa.

Da ranar asabar ta zagayo sai kurai'shawa da Gadafanawa suka aikawa yahudawa suna ma su cewa: mu ba mazauna wannan kasar ba ne, kuma dabbobin da mu ke hawa sun halaka. Saboda haka ku

hanzarta zuwa garemu domin mu gaggauta kwar da Muhammadu, sai yahudawa suka aika musu cewa mu ba za mu yi yaki tare da ku ba har sai kun bamu jinginar makamanku, yayin da wannan sakon ya riski kuraish da Gadafan sai suka ce: hakika Nu'aimu dan Mas'ud ya yi gaskiya, sai suka sake aika musu cewa wallahi ba za mu baku jinginar komai ba saboda haka ku fito mu gaggauta kwar da Muhammadu, sai suma yahudawa suka ce: wallahi Nu'aimu ya yi gaskiya, sai kowane bangare ya yi baran baran da dayan bangaren Allah jalla wa'alah ya wargaza kai'din su ya isar ma musulmai da ga makircinsu ta hanyar wannan boyayyan musulmin Nu'aimu dan Mas'ud (ra)

Annabi ﷺ kuma na can yana ta rokon Allah yana cewa: ya Allah kaine mai saukar da littafi, mai saurin hisabi, ka tarwatsa taron wadannan abokan gabar addinin ka wadanda suke neman murkushe shi, ya Allah ka tarwatsa suka sanya musu girgizar kasa.

Allah maji roko ya amsa addu'ar Annabinsa ﷺ ya aiko musu da rundinarsa gagara yin fito na fito da ita, wannan rudunar ita ce iska da guguwa mai karfi, ta zo ta dinga tunbuke tantinansu da hemominsu ta na tsits' tsinka igiyoyin da aka dad' daure tantinan da su, ba ta bar musu wata tukunya ba wacce suke girke girke da ita face ta kifar da ita, daga nan Allah ya tarwatsa wannan rundunar ya daidaita taronsu suka tarwatse kowa ya cikawa rigarsa iska ya kara gaba, wanda Allah da kan shi ya dau ragamar yakin ya hutar da musulmai, da haka yaki ya kawo karshe.

Darussa:

- 1-Kamar yadda ake ta maimaitawa, abokan gabar Addinin Allah ba zasu taɓa gushewa ba suna masu kwadayin samun wata kafa da za su bi ta cikin ta su cutar da musulmai, saboda haka ya na da kyau musulmai su zama cikin takatsantsan da su, domin duk irin soyayyar da za su nuna maka a zahiri ba zata hana su cutar da kai ba a matsayin ka na musulmi, domin ba ta kai zuci ba.
- 2-Kafurci tafarki dayane, duk inda wani kafuri ya ke burinsa bai wuce ya ga karshen musulmai ba, koda kuwa a kwai banbancin akida atsaninsu isu isu, abin da ya ke faruwa a Isra'ila ahalin yanzu ya isa shai'da akan haka, kowa ya ga yadda suke ta kashe musulmai amma babu wata kasa daga cikin kasashen kafirai masu rajin kare hakkin dan Adam da suka tsawatar musu ko kuma suka nuna damuwarsu akan abin da suke aikatawa, bal, su suke kara karfafa musu gwuiwa ta hanyar basu makamai na kare dangi!
- 3-irin halin da Annabi ﷺ da sahabbai suka tsinci kansu a ciki na karancin abun hannu.
- 4-Halaccin yin karya a wajen yaki don rikita abokan gaba ta hanyar shigo musu da abin da zai raba kansu, kamar yadda wannan sahabi ya yi, domin shi yaki dan zambane.
- 5-A duk lokacin da musulmai suka tsayu akan gaskiya da da'a ga Allah da manzansa ﷺ to Allah ba zai taɓa daura abokan gabarsu ba akansu, ko a yau musulmai suka koma zuwa ga Allah jalla wa'ala to wannan alkawari na nasara da samun galaba da daukaka akan abokan gaba yana nan, ba zai taɓa gushewa ba,

idan musulmai suka ga akasin haka to su tanbayi kawunansu lai'fin daga gare sune.

Yakin banu kurai'za

Idan ba ka mantaba a baya ka ji yadda yahudawan banu kurai'za suka warware alkawarin dake tsakaninsu da Annabi ﷺ to bayan an gama yakin Ahazab an samu nutsuwa, watarana Annabi (saw) ya na gidan Ummu Salma (ra) ya na wanka, sai mala'ika Jibrilu (ra) ya zo masa ya ce da shi: shin har ka ajiye makamin yakine, hakika mala'iku ba su ajiye nasu makaman ba, ka fita zuwa ga banu kurai'za, sai Annabi ﷺ ya sanar da sahabbai suka yi gangami suka tunkari unguwar banu kurai'za, ya ba Aliyu (ra) tuta, ya ba Abdullahi dan ummu Maktum jiran gari, Annabi ﷺ ya fita tare da rundunarsa kimanin mutun dubu uku (3,000) ya tsaresu tsawon kwana ashirin da biyar, yayin da kunci ya kai kunci a garesu sai shugabansu ya bi-jiro musu da abubuwa guda uku: ko dai su musulunta, ko kuma su kashe 'Ya'Yayensu da matayensu da hannayensu sannan su fito da takobbansu tsirara su yi taho mu gama da Annabi ﷺ su gaggauta masa, ko kuma su bari sai ranar Asabar su afka masa, domin suna da yakinin samun nasarar yaki a wannan ranar, amma ba su karbi daya daga wannan tayin nasa ba, daga karshe dai sai suka mika wuya zuwa ga Annabi ﷺ akan hukuncin da ya tanadar musu ya aika musu da Abu Lubaba a yayin da suka nemi hakan don su yi shawara da shi akan wannan lamari, domin dukiyarsa tana yankinsu, sai suka ce masa: kana ganin mu mika wuya zuwa ga hukuncin Annabi ﷺ ya ce: I, ya yi musu ishara zuwa ga wuyansa, alamar cewa hukuncin shine za a yankasu, sai kuma ya yi nadama ya tuna cewa ya ha'inci

Allah da manzansa, sai ya je ya daure kansa a filar Masallaci har Allah ya saukar da aya akansa ya yi masa afuwa.

Annabi ﷺ ya turo musu Sa'adu dan Mu'azu don ya fadi hukuncin da ya dace da su, su suna ganin sauki ya zo tunda akwai alaka a tsakaninsu kafun zuwan Musulunci, amma sai ya ce musu ba sani ba sabo, ya ce kawai a kashe duk wani baligi daga mazajensu a maida matansu bayi dukiyarsu kuma ta zama ganima ga musulmai, Annabi ﷺ ya sa aka haka rami a kasuwar madina aka sassare musu kai, tun daga wannan lokacin sai aka zauna lafiya aka yada kwallon mangwaro aka huta da kuda.

Darussa:

- 1- Halaccin kwar da duk wani wanda ya ke zama barazana ga rayuwar al'umma da ma kasa baki daya, duk wani wanda ya ke kawo rashin kwanciyar hankali a cikin rayuwar al'umma kuma ya ke zama barazana garesu to ya halatta ga hukuma ta dau mataki mai tsauri akansa koda ta hanyar kwar da shi ne a bayan kasa gaba daya, domin rai bai'fi rai ba, wannan abu da Annabi ya sa aka yi shine madarar adalci da kawo daidaito a cikin al'umma, hatta abokan gabar Musulunci muna ganin yadda suke daukan matakin kisa akan wanda ya ci amanar kasa, to babu cin amanar da ta kai ta wadannan yahudawan, domin sun tara makamai na kare dangi da niyar shafe musulmai gaba daya, sai Allah ya wargaza ma-kircinsu kaikayi ya koma kan mashekiya.
- 2- Babu wani wanda zai iya kubuta daga aikata zunubi duk yadda ya kai da tsoron Allah in ka dauke Annabawa a bisa zance mafi inganci, sai dai abin da aka fi so ga mai lai'fi shine tuba da nadama.

Yakin banu Musdalik

Bayan tunbuke wadannan miyagun yahudawan sai aka samu zaman lafiya da kwanciyar hankali daular Musulunci ta kara kafuwa mutane suka yi ta shiga addinin Allah, ana nan a haka sai labari ya riski Annabi ﷺ cewa kabilar banu Mustalik karkashin jagorancin shugabansu Haris dan Darar suna shirya mayaka dan yakarsa, sai Annabi ﷺ ya aika musu Burai'da dan Husai'b a matsayin dan leken asiri domin ya binciko gaskiyar labarin, sai ya dawo ya tabbatarma da Annabi ﷺ ingancin labarin, sai Annabi ﷺ ya tara mayakansa ya tunkaresu, sai musulmai suka haɗu da dan leken asirin abokan gaba suka kama shi suka kasheshi, yayin da labarin isowar Annabi ﷺ da tawagarsa ya isar ma banu Mustalik, sai suka razana matuka, a yayin da Annabi ﷺ ya isa inda suke sai ya kai musu hari, bayan ya yi galaba a kansu sai ya kama matansu da 'YaYansu da dukiyoyinsu na daga dabbobi ya kashe na kashewa masu gudu suka gudu, daga cikin ribatattun yakin akwai Juwairiya uwam mumina 'Yar sarkin nasu, sai Annabi ﷺ ya 'Yantata ya aureta, to ganin haka sai sahabbai su ma suka 'Yanta sauran ribatattun da ke hannunsu wadanda sun kai 'Yan gida dari, suka ce tayaya zamu bautar da sirikan Annabi ﷺ wanda hakan ya sa suka musulunta gaba daya.

A cikin wannan yakinne Annabi ﷺ ya fita tare da wata tawaga ta munafukai, wadanda sun cutar da shi kwarai da gaske, kuma sun bayyana abin da yake boye a zukatansu na kin musulmai da tsanarsu har takai ga cewa sun taɓa mutuncin Annabi ﷺ ta yadda suka jefi matarsa 'Yar lelensa da lai'fin zina! Ga kissar nan daki daki:

kiran karya ga sayyada A'isha Assiddika

Annabi ﷺ ya kasance idan zai yi balaguro (tafiya) to ya kan yiwa matansa kuri'a, duk wacce kuri'a ta fada kan ta to da ita za ayi wannan balaguron, to a wannan yakinma hakan ta kasance ta yadda kuri'a ta fada kan A'isha, sai Annabi ﷺ ya fita tare da ita, wanda hakan ya farune bayan saukar ayar hijabi, akan hanyar dawowarsu ne suka yada zango, sai A'isha (ra) ta zagaya dan biyan bukatarta, sai ta shafa kirjinta ba ta ji sarkatta ba, sai ta koma dan nemanta wanda hakan ya sa ta jinkiri har Annabi ﷺ ya ba da umarnin tafiya, sai wadanda suke daukan Hau'daj dinta (daki dan karami dai'dai mutun daya wanda ake dauka akan doki) suka zo suka dauka azaton su ta na ciki, domin karancin girman jikinta da kuma nauyinta, rundunar ta daga ta ci gaba da tafiya, a daidai wannan lokacinne kuma A'isha (ra) ta iso masaukin na su bayan ta yi nasarar ganin Sarkar tata, ta na zuwa sai ta taradda wajan wayam ba ko mutun guda daga cikin ayarin nasu, sai ta samu waje ta zauna tana tsammanin za su dawo nemanta, ta na nan a haka sai bacci ya dauketa, to akwai wani sahabi mai suna Safwan dan Mu'addal, ya kasance a bayan rundunar ya dan taba bacci, sai ya tashi a karshen dare dan ya cim masu, sai kawai ya ga mutun kusa da shi sai ya yi istirja'i (fadar: Inna lillahi...) to ya na ganinta sai ya ganeta kawai sai ya gurfanar da dabbarsa ta hawa bai ce ma ta kanzil ba ita ma ba ta ce masa ko i ba, sai ta lullube fuskarta da mayafinta ta hau kan dabbar suka tafi shi ya na gaba ya na jan abar hawan har suka tadda rundunar bayan sun yada zango a karshen dare don hutawa.

To daga nanne fa kasuwar baje kolin munafukai ta soma ci karkashin jagorancin shugaban majalissar munafunci ta koli, wato

ɗan Salul Allah ya bakanta fuskarsa, kawai sai ya kirkiri wani sharri na jifan waɗannan bayin Allah guda biyu da zina, wanda abin da hakan yake nufi suka ga Annabi ﷺ ta hanyar bata shimfidarsa.

Labari ya watsu a Madina al'amura suka rincabe mutane suka dinga yamididi da wannan Magana ba tare da bibiyar ingancinta ba, Annabi ﷺ ya canza ma nana A'isha gaba ɗaya, iyakacinsa da ita kawai sai dai ya ɗan daga labule ya ɗan leko ya tambayi lafiyarta ya koma, ita kuma bai'war Allah ba ta san wainar da ake toyawa ba, sai watarana ta ɗan zagaya tare da ummu Misdahu don biyan bukata sai ummu Misdahu ta yi tuntube mayafin ta zai tadiyaheta ya kada ita, sai ta ce Misdahu ya halaka! Sai A'isha ta ce da ita tir da abin da ki ke fada, shin ki na zagin mutumin da ya halarci yakin Badar, sai ta ce da A'isha: ya wacce ba ta san makirce makircen mutane ba, shin ba ki san abin da ya ke fada bane akan ki, sai ta ce: me ya ke fada a kai na? Sai ta labarta ma ta abin da ya ke wakana, daman ba cikakkiyar lafiya ta ke da ita ba sai rashin lafiyarta ya karu.

A yayin da nana A'isha Ta koma gida sai Annabi ﷺ ya leko kamar yadda ya saba, sai ta ce da shi: ka yi mini izini in je wajen iyayena, ta yi hakane don ta samu tabbacin ingancin labarin a wajensu, sai Annabi ﷺ ya yi ma ta izini.

Annabi ﷺ ya nemi shawarar wasu daga cikin sahabbansa akan wannan rikittaccen al'amarin, kowa sai alheri da son barka ya ke fada akan ta musammam ma waɗanda suke zama tare da ita.

Ana nan a haka ana jiran hukuncin Allah daga sama, sai Allah cikin hikimarsa ya saukar da ayoyi waɗanda suke wanke A'isha daga

wannan kazafin da aka yi ma ta, Allah ya kunyata munafukai makar-yata masu neman duk wani mumini da sharri, su kuma musulman da shedan ya yi galaba akan su suka gasgata munafukai har ma suka ja ragamar yadawa da watsawa ba tare da bin diddigin labarin ba domin tabbatar da gaskiyarsa, Annabi ﷺ ya sa aka yi musu bulala dari dari (100) sakamakon kazafi.

Darussa:

- 1-Abokan gabar addinin Allah ba za su taɓa gushewa ba su na neman hanyar da za su bi su murkushe shi gaba ɗaya.
- 2-Ka fara ɗaukan mataki akan makiyin ka kafun ya ɗau nasa matakin da ya ke shirin ɗauka akan ka.
- 3-Hakika kyautatawa ta na ɗaya daga cikin manyan jigogin da suke bada gudummuwa ta wajen jawo hankalin wanda ya ke gaba da addinin Musulunci zuwa ga kaunarsa da kuma karbarsa.
- 4-Girmama dangin matar wani shugaba ga mabiyansa yana da kyau kwarai da gaske, ta yadda sahabbai suka saki dangin Juwairiyya dan girmama Annabi ﷺ
- 5-Yadda sahabbai suke matuƙar girmama Annabi ﷺ wanda har hakan ya bayu zuwa ga girmama duk wani wanda ya ke da alaƙa da wanda ya rabeshi.
- 6-A da ana ganin an samu lafiya tun da aka kawo karshen yahudawan Madina, to ashe akwai wata sabuwa, wato bayyanar munafukai, wanda makircinsu ya kara fitowa fili bayan tunbuke yahudawa suka dinga fito da salo daban daban na cutar da musulmai, wanda tasirin sharrin wadannan mutanen ma yafi na yahudawa a cikin musulmai, domin su abokan gabane na boye, ma'anar (munafuki) a shara'a: shine wanda ya ke bayyana

Musulunci da kauna ga musulmai a zahiri, ya ke boye kafurci a badini, wanda a Madina aka fara samunsu, kasancewar daular Musulunci ita ta ke da faɗa a ji sabanin Makka.

- 7- Musulmi a koda yausha baya rabuwa da jarabawa daga Allah, wanda hakan darajace mai girma a wajansa shi kuma bai sani ba.
- 8- idan kafuri ya rasa hanyar da zai bi ya cutar da musulmi ta zahiri, to sai ya koma yana neman abin da zai bata masa mutunci da shi.
- 9- Ba ya dacewa ga musulmi ya kasance cewa ba ya kyautata wa ɗan'uwansa zato ta yadda da ya ji wani yamididi a kansa sai shima ya dauka ya cigaba da yadawa batare da bincike ba kamar yadda ya faru ga wasu musulman da suka halarci wannan yakin, a a musulmi ya kasance mai nemawa ɗan'uwansa uzuri da yi masa kyakkyawan zato a koda yausha.
- 10- Hukuncin kazafi a Musulunci bulala ɗari ne (100)
- 11- Falalar sayyada A'isha ta yadda Allah ya wanketa daga saman bakwai.
- 12- Wannan kissar tana kara tabbatar mana da cewa Annabi ﷺ bai san gai'bu ba, domin da ya san gai'bu da ya gane cewa kazafi aka yiwa A'isha, da bai tsaya jiran saukar wahayi ba, wannan shine ingantaccen zance wanda zahirin dalilai na shara'a suke karfafa, kuma wannan ba tawaya ba ce ga Annabi ﷺ ba, yana da mu'ujizozin da suka fi ma sanin gai'bu ban al'ajabi.

Hakika wannan kissa tana da fa'idoji da darussa masu yawa wanda ba zai yiwu mu kawosu duka ba saboda gudun tsawaitawa.

Yakin Hudai'biya

Bayan faruwar wadannan abubuwa da ambatonsu ya gabata nasara ta fara tabbata ga musulmai a kan abokan gabarsu, sai Annabi ﷺ ya yi azamar zuwa Makka dan aikin umara, wanda dama an nuna masa a mafarkinsa gashi ya shiga masallaci mai alfarma har ma ya karbi makullan Ka'aba kuma gasu nan sun yi dawafi da umara har sun yi hilli (sun kare aikin umara) sai ya ba sahabbansa labarin wannan mafarki suka yi farin ciki da shi, wannan ya farune a shekara ta shida ta annabci.

Annabi ﷺ ya fita tare da sahabbai kimanin dubu daya da dari hudu (1,400)

A yayin da ya iso Zul'hulai'fa (mikati ne na mutanen Madina) sai ya dawo harami da umara ya yiwa hadayarsa takalidi (ma'ana ya rataya mata takalmi ko wani dan kyalle dan banbanceta da wacce ba hadaya ba, hadaya sune rakuma ko shanu da mahajjaci yake kai su dakin Ka'aba dan a yanka a ciyar da mabukata daga namansu don neman kusanci da lada a wajen Allah) sannan ya yi ish'arin su (ish'ari: shine a tsaga musu gefen tozonsu na dama har jini ya fito) sai ya aika dan leken asiri daga kabilar Kuza'a don ya binciko masa labarin kurai'shawa, Annabi ﷺ da sahabbai suka cigaba da tafiya har suka kai wani waje da ake kira da Usfana, sai ga dan leken asirin ya dawo yana mai cewa kurai'shawa sun tara maka mayaka dan su hanaka shiga Makka, sai Annabi ﷺ ya nemi shawarar sahabbai, ya ce: kuna ganin mu tasamma mataye da Ya'Yayen wadannan da suke neman hanamu zuwa dakin Allah, sai Abubakar (ra) ya ce: mu dai mun zo ne don yin umara ba don yaki ba, kawai abin da ya dace

muyi kawai mu tunkari garin duk wanda ya yi kokarin hanamu shiga sai mu yakeshi, Annabi ﷺ ya karbi wannan shawarar ya bada umarni da a cigaba da tafiya.

Su kuma kurai'shawa dama suna samun labarin fitowar Annabi ﷺ sai suka shiga mitin din gaggawa suka yanke shawarar hanashi shigowa Makka, suka turo rundunar mayaka kimanin dari biyu (200) karkashin jagorancin Kalid dan Walid, suka kafa sansani a wani waje da ake kira Usfana dake kan babbar hanyar Makka, Annabi ﷺ ya yi salatul kaufi sannan ya canza hanya don kaucewa yaki da Kalid bini Walid, domin shi ba abin da ya kawoshi ba kenan, yayin da Kalid ya ga haka sai ya gaggauta komawa zuwa Makka dan ya sanar da kurai'shawa halin da ake ciki, sai suka fito suka kafa sansani a wajen da ake kira da Baldah, wani kwazazzabone kusa da Tan'im, shi kuma Annabi ﷺ ya ci gaba har ya kai gab da Hudai'biyya sai taguwarsa kaswa'a ta gurfana a kasa, sai sahabbai suka ce: kaswa'a ta cije ta tsaya, Annabi ﷺ ya ce: ba cijewa ta yi ba, wannan ba halinta ba ne kawai dai wanda ya hana giwa tunkarar Ka'aba dan ruguzata shi ya tsareta, daga nan sai ya zabureta sai ta mika ta ci gaba da tafiya har suka kai Hudai'biya (Hudai'biya: sunan rijiyane da ke wannan wurin).

Daga nan Annabi ﷺ ya tura 'Yan sako domin su sanar da kurai'shawa cewa ba yaki suka zo yi ba kawai sun zo aikin umarane, suma kurai'shawa suka yi ta turo manzanninsu suna tattaunawa da Annabi ﷺ har aka cimma yarjejeniya akan cewa Annabi ﷺ ba zai shigo Makka ba a wannan shekarar sai shekara mai zuwa, sannan za a tsagaita wutar yaki a tsakanin bangarorin guda biyu na tsawon shekara goma, sannan kuma duk wanda yake so ya marawa Annabi

ﷺ baya ko ya marawa kurai'shawa baya a wannan yarjejeniyar to yana da damar hakan, sannan kuma duk wanda ya bar Makka ya je Madina wajen Annabi ﷺ dan karbar addininsa to za a dawo da shi, wanda kuma ya bar Madina ya yi ridda ya koma Makka to ba za a dawo da shiba.

Sai Annabi ﷺ ya kira Aliyu don ya rubuta wannan yarjejeniyar, sai Annabi ﷺ ya fara mai shifta da (bismillahir rahmanir Rahim) Sai wakilin kurai'shawa Suhai'lu ya ce: shi bai san wannan ba sai an goge, haka ma da aka rubuta: wannan shine abun da muhammadu manzan Allah ﷻ ya yi sulhu da shi. sai ya ce sai an goge (rasulullah) domin inda sun yarda shi manzan Allahne da basu yake shiba, Annabi ﷺ ya umarci Aliyu (ra) da ya goge, sai ya ce: shi ba zai iya goge wannan sunanba da hannunsa, Annabi ﷺ ya goge da kansa.

Hakika Umar ya nuna tsananin fushinsa akan wannan hukuncin na zalunci, amma Annabi ﷺ ya nuna masa komai mai wucewa ne.

Ana cikin rubuta wannan sulhu mai kunshe da rashin adalci sai ga Abu Jandal daya daga cikin musulman da ke Makka wadanda aka hana su yin hijira ya samu ya tsallako wajen musulmai, sai Annabi ﷺ ya sa aka mayar da shi bisa kafewar Suhai'lu a kan hakan, Annabi ﷺ ya ce ya yi hakuri Allah zai kawo masa mafita da shi da ire - irensa.

Bayan an koma Madina, sai daya daga cikin musulman da kurai'shawa suka hana hijira wanda ake kira da Abu Basir ya samu ya gudo Madina, Annabi ﷺ ya sa aka mayar da shi bisa yarjejeniyar da ke tsakaninsa da kurai'shawa bayan sun aiko mutum biyu daga cikinsu akan bukatar dawo da shi, suka tafi da shi har suka kai

Zul'hulai'fa, sai suka yada zango suka fara cin abinci, sai Abu Basir ya ce da ɗaya daga cikinsu: kai wannan takobin taka tana da kyau, sai ya ce: gaskiyane tabbas tana da kyau, sai Abu Basir ya ce: ɗan ban mugani, sai ya ba shi, sai Abu Basir ya zabura ya ɗauke masa kai, sai ɗayan ya gudu ya koma Madina har ya shiga masallaci, daga nan kuma duk wanda ya gudo sai ya haɗe da Abu Basir, daga nan suka zama barazana ga fataken kurai'shawa, da kansu suka nemi a janye wannan yarjejeniyar ta zalunci.

Darussa:

- 1-Shar'anta aikin umara da kuma falalarsa a Musulunci ta yadda Annabi ﷺ ya ɗebi ɗaruruwan sahabbansa a lokacin hatsari da tsoro don gabatar da wannan ibadar.
- 2-Abokan gabar addini ba zasu taɓa saduda ba da yin kasa ag-wui'wa har su ajiye makamansu ga barin yakar musulmai.
- 3-Girmama harami ta hanyar barin yin yaki a cikinsa.
- 4-Har kullum burin kafuri bai wuce ya bullo da abin da zai cutar da musulmi ba, ba zai taɓa kawo abin da zai anfanar da su ba, idan ma akwai anfani a cikinsa to sharrinsa yafi yawa.
- 5-Halaccin yin yaudara da zanba cikin aminci dan kubuta daga shar-rin azzalumai.
- 6- Zalunci ba ya ɗaurewa.
- 7-Duk wanda ya dogara ga Allah to Allah zai isar masa.
- 8-Dukkan tsanani yana tare da sauki.

Yakin Kai'bara

bayan Annabi ﷺ ya dankwafar da abokan gabarsa dake kewaye da shi aminci da kwanciyar hankali da adalci sun cigaba da wanzuwa a cikin Jazirar Iarabawa, sai ya rage saura daula daya ta yahudawa mai karfi da yalwar arziki, ita ce kasar Kai'bara, wacce ta tattara manya manyan yahudawa da jagororinsu, kuma idan ba ka mantaba ka san yadda suka goge suka gwanance wajen iya kulle kulle da makirce makirce da tsananin nuna kiyayya zuwa ga Annabi ﷺ da duk wani musulmi wanda hakanne ma yasa Annabi ﷺ ya koresu daga Madina, to sai labari ya isar ma Annabi ﷺ cewa sun kulla da Gadafan akan za su zo su yake shi, sai Annabi ﷺ ya yi rigakafin haka ta hanyar hada rundunar mayaka, Annabi ﷺ ya yi shela cewa kada wanda ya sake ya bisu wannan yakin sai mai kwadayin jihadi saboda Allah, sai As'habush-shajarati wadanda suka yi Bai'atur Ridwan suka fito wanda adadinsu bai wuce mutun dubu daya da dari hudu ba (1400)

munafukai suka fara nasu aikin na kokarin ganin bayan musulmai karkashin jagorancin shugabansu dan Salul, ta yadda ya aika wa yahudawan Kai'bara shirin Annabi ﷺ akansu.

Annabi ﷺ ya fito tare da mayakansa suka doshi Kai'bara suna ta tafiya har suka kai garin da goshin magriba, sai Annabi ﷺ ya dakata har gari ya waye sannan sai suka karasa Kai'bara a lokacin yahudawa sun fito kwansu da kwarkwatarsu ba su san da zuwan Annabi ﷺ ba, a yayin da suka yi arba da shi, sai suka ce wallahi ga Muhammadu nan da rundunar mayakansa sai suka ari sawun kare suka

gudu zuwa cikin ganuwarsu, Annabi ﷺ ya ce: Allahu akbar, Kai'bara ta zama kufai.

Aliyu (ra) ya dan samu jinkiri wajan fitowa tare da Annabi ﷺ kasancewar ciwon idon da yake fama da shi, amma daga baya ya riskesa, sai Annabi ﷺ ya ba shi tuta bayan ya yi masa tofi take anan ya warke kamar bai taba ciwon ido ba sau da daya, ya umarce shi da idan ya je ya kirasu zuwaga shai'dawa babu abin bautawa bisa cancanta sai Allah kuma Muhammadu manzan Allah ne, sannan ya sanar da su abin da Allah ya wajabta musu na daga ibadu.

Garin Kaibara ya kasance yana da ganuwowi guda takwas masu karfi kwarai da gaske, a haka musulmai suka kutsa suka dinga tunbukesu suna bazar dasu har aka yi galaba akansu suka mika wuya zuwa ga musulmai, Annabi ﷺ ya basu damar cigaba da zama a kasar bisa sharadin cewa duk abin da aka samu na amfanin noma to zasu dauki rabi dayan rabin kuma na Annabi ne ﷺ tunda yanzu kasar ta zama ta Annabi ﷺ domin fai'i, ce.

Hakika an samu ganima ta dabbobi da ribatattun yaki a wannan yakin na Kai'bara, daga cikin ribatattun yakin akwai Safiyya ummul mu'uminina Yar shugaban yahudawan banun-Nadir wacce jika ce ga Annabi Harun dan uwan Annabi Musa ﷺ mijinta Abu Kinana yana daya daga cikin wadanda aka kashe daga cikin yahudawa a wannan yakin, to sai ta fado a kason Annabi ﷺ sai ya 'Yantata ya sanya wannan 'Yantawar da ya yi mata a matsayin sadakinta.

A wannan yakin ma sai da yahudawa suka dan taba sana'ar tasu wacce suka yi digiri har da digir digir a kanta, wato makirci da kulle kulle, ta yadda suka samu karfata ta Tinkiya suka soyata suka sa ma

ta dafi mai karfi, sai suka aikawa da Annabi ﷺ da ita da yake sun san yana son karfata ta Tinkiya ko Akuya, a yayin da aka ajiye a gaban Annabi ﷺ sai ya yagi tsoka ya tauna sai ya furzar ya ce: wannan kashin yana gaya mini cewa akwai dafi a cikinsa, sai yasa aka zo da wacce ta yi wannan aikin wato Zai'nab matar Salamu dan Mishkam, ta tabbatar da hakan, ya ce me yasa ki ka yi haka? Ta ce nayi hakane saboda idan ka kasance mai mulkine kai Allah zai hutashshemu daga sharrinka, idan kuma kai annabi ne to naman zai baka labarin abin da aka sa masa na dafi, daga cikin wadanda suka ci wannan naman akwai Bara'u dan Ma'arur, wanda take anan ya mutu.

Darussa:

- 1-Babu wani abu da yake samuwa cikin sauiki sai an yi gwagwarmaya a kansa, ka duba yadda Annabi ﷺ ya ke ta fadi tashi wajen ganin ya tabbatar da daular Musulunci, wanda inda Allah ya so a rana guda komai zai tabbata, amma sai hakan bai faruba don a nuna maka komai sai an yi gwagwarmaya da fadi tashi wajen tabbatar da shi.
- 2-Ka fara daukan mataki akan makashin ka kafun ya dauki nasa matakin akan ka.
- 3-Bayahude ba zai taɓa canzawa ba.
- 4-Adalcin Musulunci ta yadda Annabi ﷺ ya tabbatar da su akan su cigaba da zama a cikinta.

Yakin fathu Makka

bayan yakin kai'bara komai ya daidaita ta yadda aka dakushe kaifin takobin abokan gabar addinin Allah ya zamto kowanne jinsi daga cikin abokan gabar Musulunci yana jin shakkar ya kawo masa wargi,

sai Allah ya yi nufin tabbatar da tamkini ga musulmai a fadin jazirar larabaya gaba ɗaya ta hanyar murkushe manyan abokan gabar Annabi ﷺ wadanda suka kore shi daga garinsa gaba ɗaya, domin sune mafi girman barazana ga daular Musulunci a wannan lokacin a cikin Jazira.

idan ba ka mantaba a baya ka ji irin yarjejeniyar da aka kulla tsakanin kurai'shawa na tsagaita wutar yaki tsakaninsu da musulmai na tsawon shekara goma, kuma duk kabilar da take so ta marawa kowane bangare baya tana da damar hakan, amma idan aka samu wata kabila daga cikin kabilun da suka marawa wani bangare baya ta yi ta'addanci ga ɗayar kabilar to kamar ta yiwa wannan bangaren ta'addancine, a inda kabilar Kuza'a ta marawa Annabi ﷺ baya kabilar banu Bakar kuma suka marawa kurai'shawa baya, to sai kabilar banu Bakar suka yi ta'addanci ga kabilar Kuza'a, kurai'shawa kuma suka taimaka musu da makamai akan Kuza'a, to wannan shine dalilin yakin fathu Makka domin warware wannan alkawarin da kurai'shawa suka yi.

To yayin da kurai'shawa suka yi wannan aika aika ba tare da tunanin abin da ka iya zuwa ya dawo ba, sai kuma suka tsorata suka gagauta tura Abu Sufyan zuwa ga Annabi ﷺ don kara jaddada masa suna nan akan wannan yarjejeniyar, amma Annabi ﷺ bai ce masa kanzil ba, haka ya je wajen Abubakar don kamun kafa nan ma bai yi nasaraba, hakama abun ya kasance a wajen Umar da Aliyu.

Annabi ﷺ ya shirya gagarumar runduna ta mayaka wadanda adadinsu ya kai dubu goma (10,000) dan tunkarar Makka.

A yayin da Annabi ﷺ yake shirye shiryen fita sai Hadibu ɗan Abi Balta'ata ya rubuta takarda zuwa ga kurai'shawa yana sanar dasu zuwan Annabi ﷺ ya ba wata mata ta boye a cikin kitson ta dan ta

isar ma da kurai'shawa, har ta fita ta fara tafiya sai Allah ya saukar da wahayi yana bayyana wa Annabinsa ﷺ shirin Hadibu, sai Annabi ﷺ ya tura Aliyu da Zubai'ru suka je suka tareta suka sa ta fito da wannan wasikar suka kawoma Annabi ﷺ

Wanda shi Hadibu ya yi hakanne ba dan munafunciba ko dan a cutar da Musulunci ba, a a ya aikata hakanne akan kuskure, bisa dogaro da cewa 'Ya'Yansa da dukiyarsa suna hannun kurai'shawa, daga karshe Annabi ﷺ ya mai uzuri kuma ya hana a tsangwame shi domin yana daga cikin wadanda suka halarci yakin Badar.

Annabi ﷺ ya fito ya doshi Makka da shi da zakwakkwan dakarunsa kimanin su dubu goma (10,000) har suka kai wani waje da ake kira da kudai'd, wanda tsakaninsa da Makka tafiyar kilo mita cassa'in (90) ce, suka yada zango daman sun fito da A zumi a bakinsu sai suka ajiye shi suka sha ruwa a wannan wajen, daga nan suka daga suka cigaba da tafiya, sai suka haɗu da Abbas baffan Annabi ﷺ tare da iyalansa yana nufin Madina, daman ya riga ya musulunta.

Annabi ﷺ ya iso Makka da isha'i, sai ya yada zango a Marriz-zahran, ya sa aka kunna wuta har kashi dubu goma dan firgitar da kurai'shawa, kuma cikin hikimar Allah sai aka boye musu labarin zuwan Annabi ﷺ balle har su dau wani kwakkwan mataki akan hakan, wanda kafun a karasa shiga Makka suka haɗu da Abu Sufyan akan hanya, daga nan ya musulunta ya kyautata musuluncinsa.

Daga nan aka kutsa cikin Makka, sai Abu Sufyan ya daga murya yana cewa: ya ku taron kurai'shawa ga Muhammadu nan ya zo muku da wata bataliyar runduna wacce ba za ku iya tunkararta ba, daman Abu Sufyan ya ce ma Annabi ﷺ ya yi masa wani abu wanda zai faranta masa rai ya yi alfahari da shi, domin shi mutunne mai son abun alfahari, sai Annabi ﷺ ya ce duk wanda ya shiga gidan Abu

Sufyan to yana cikin aminci, to sai Abu Sufyan ya ci gaba da cewa kurai'shawa: duk wanda ya shiga gidan Abu Sufyan to yana cikin aminci, duk wanda ya shiga masallacin Harami yana cikin aminci duk wanda ya kulle kofarsa yana cikin aminci, matarsa ta so ta kawo masa tangarda, daga nan dai mutane suka shige gidajensu wasu kuma masallaci wasu kuma gidan Abu Sufyan.

Can sai ga rundunar musulmai ta durfafo Makka kai kace mutanen duniya ne suka taru gaba daya saboda kwarjininsu, waɗanda gigin hau'ka ya debesu suka kawo wargi take ake murkushesu.

Daga nan Annabi ﷺ ya shiga cikin Masallacin Harami ya sumbaci Hajarul Aswad ya yi dawafi a dakin Allah mai alfarma. a zagaye da Ka'aba akwai gumaka kimanin dari uku da sittin (360) adadin kwanakin shekara, Annabi ﷺ yasa sanda yana zungurinsu yana cewa: gaskiya ta zo karya ta ruguje, lallai karya ta kasance rusashiya. Duk gunkin da ya zungura sai ya fadi ya karye, daga nan sai ya amshi makullin Ka'aba a hannun Usman dan Dalha, ya shiga cikin Ka'aba ya tarad da wani gunki a cikinta wanda aka sassaka a bisa sura ta Annabi Ibrahim da dansa Annabi Isma'il ﷺ a hannuwansu akwai kibbau na caca gasu nan suna caca, Annabi ﷺ ya ce: Allah ya la'ancesu Annabi Ibrahim da dansa basu taba cacaba, daga nan ya yi salla raka'a biyu.

Bayan wannan gagarumin fathin da Allah ya yi wa Annabinsa ﷺ wanda ya kaskantar da karfin kafirci ya ma kashe shi gaba daya, ya daukaka daular Musulunci, yau ga Annabi ﷺ a cikin garinsa wanda ya fita a fakai'ce a boye don gudun kurai'shawa, yau gasu nan a kaskance a gabansa, wannan yana daga cikin kudirar Allah jalla wa'ala.

Daga nan sai kurai'shawa suka jaddada mubaya'arsu ga Annabi ﷺ, sannan ya zauna a Makka tsawon kwana goma sha tara yana karantar da musulman da suka karbi Musulunci a wannan yakin.

Darussa:

- 1-cigaban Musulunci da burunkasarsa a koda yausha, ta yadda idan aka fita wannan yakin da wani adadi na sahabbai sai ka ga adadin ya kara karuwa a karo na daban.
- 2-Bayyana karfin Musulunci na makamai da na yawan sojoji da makamancin haka.
- 3-Girmama mai wani matsayi a cikin mutanensa, ta hanyar yi masa abin da zai kara tabbatar da matsayinsa kamar yadda Annabi ﷺ ya yi wa Abu Sufyan.
- 4-Karamcin Annabi ﷺ ta yadda ya yafe ma kurai'shawa tare da irin tsananin cutarwarsu gareshi da yunkurin kasheshi fiye da sau shurin masaki, wanda sun cancanci ya kashesu, amma saboda karamci irin na Annabi ﷺ sai ya yi musu afuwa.
- 5-Dukkan tsanani yana tare da sauki, kuma rashin nasara yana tare da nasara, amma duk wannan baya tabbata sai da hakuri.
- 6-kara tabbatar da gaskiyar manzancin Annabi ﷺ da kuma nunawa duniya cewa addinin Musulunci shine addinin gaskiya kuma shine addinin Allah, ta yadda Allah ya dankwafar da dukkan wani addinin da ya yi fito-na-fito da shi, ya daura Musulunci akansa.
- 7-A fadi a tashi ko bajima ko badafe gaskiya ita ce a sama karya a kasa.

Yakin Hunai'ni

Bayan wannan gagarumar nasara da tamkinin da Allah ya yi wa annabinsa ﷺ na fathu Makka, ya kasance hatta kasashen ketare sun sha jinin jikinsu game da daular Musulunci, to agefe daya kuma akwai wasu tsageru daga cikin kabilun Larabawa waɗanda su ba su ɗau izina ba akan abin da ya faru ga babbar daular kafurci ta cikin gida, waɗannan kabilun sune Hawazin da Sakif da makamantansu karkashin jagorancin Malik ɗan Auf, ta yadda izza ta ɗaukesu suka tara rundunar mayaka da zummar yakar Annabi ﷺ bisa rudin shedan, suka tattaro matayensu da dukiyoyinsu suka tasasu agaba suka doshi Madina dan yakar Annabi ﷺ suka yada zango a wani waje da ake kira da kwazazzabon Audas.

A can Madina kuma labari ya isar ma Annabi ﷺ cewa ga Hawazin nan da Sakif da wasu daga cikin kabilun Larabawa sun tinkaro Madina dan su yake shi, wannan ya farune a shekara ta takwas bayan hijira (8)

Annabi ﷺ ya yi shiri ya haɗa rundunar mayaka kimanin mutun dubu goma sha biyu (12,000) mutun dubu goma sune waɗanda suka fito fathu Makka tare da shi, mutun dubu biyu kuma sune waɗanda suka musulunta daga mutanan Makka, daman Annabi ﷺ ya tura Abu Hadrab Al'aslami zuwa ga abokan gaba domin ya binciko sirrinsu.

A hanyar zuwa hunai'ni ne wasu daga cikin sabbin musulunta suka ga wasu mutane suna bautawa wata itaciyar Magarya, sai suka ce da Annabi ﷺ suma ya sanya musu irin wannan itaciyar ta zama tsani garesu zuwa ga Allah! Annabi ﷺ ya yi kabbara ya ce: wannan

Magana taku kwatankwacin abin da banu Isra'ila suka ce da annabi Musa ne a yayin da Allah ya tsiratar dasu daga sharrin Fir'auna.

Ba a gusheba ana ta tafiya har aka kai sansanin da abokan gaba suka yada zango, daman shugaban abokan gaba Malik ya tura dan leken asiri dan ya gano musu shirin musulmai, sai ya dawo abirkice ya ce: hakika na ga mazaje iya ganin mai gani akan dawakai masu ratsin baki da fari, gaba daya sai suka firgita suka razana.

To daman Malik ya riga ya kama cikin kwazazzabon da kuma duhuwowi ya umarci dakarunsa da su bobboye a cikin duhuwovin suna ganin musulmai sun nufosu su fara antaya musu ruwan kibbau sannan su afka musu gaba daya, aikuwa haka aka yi, domin musulmai suna zuwa suka fara musu ruwan kibbau wanda hakan yasa musulmai suka juya da baya suka watse, har wasu daga cikin sabbin musuluntar nan suka fara fadin maganganu marasa dadi, amma duk da kasancewar wannan halin da musulmai suka fada wannan bai sa Annabi ﷺ da Abubakar da Umar da Aliyu da Abbas sun yi ko gezau ba, bal, suna nan atabbace, Annabi ﷺ ya shiga kiran mutane yana cewa ku dawo, ya sa amminsa Abbas da ya yi shela ya kira mutane, da yake yana da amon sauti sosai, ya shiga yana kiransu suka amsa suna labbaika labbaika, sahabbai suka daddawo.

dalilin da ya jawo wannan rashin nasarar a farkon haduwa shine alfaharin da sahabbai suka yi ta yadda suka ce ayau dai kam ba za a rinjayemu ba saboda karancinmu, sun manta da cewa Allah ne mai basu nasara a koda yausha, sun manta da ranar Badar, sun manta da ranar Ahzab.

Bayan sahabbai sun dawo sai aka cigaba da gumurzu, Annabi ﷺ ya dabi kasa ya watsama kafirai ya ce: na rantse da ubangijin Muhammadu ﷺ sun karye sun watse. ba a dade ba ana dauki ba dadi ba alkaluma suka sauya ma'aunai suka jujjuya Allah ya ba musulmai nasara akan abokan gabarsu, suka kashe na kashewa suka kama na kamawa masu gudu suka gudu, wan nan tarin dukiyar tasu da suka fito da ita dan ta kara musu karfin gwui'wa sai ta zama ganima ga musulmai, wanda adadin ribatattun yakin ya kai dubu shida (6,000) rakuma dubu ashirin da huɗu (24,000) tumakai sama da dubu arba'in (40,000) tsabar kudi na Azurfa Ukiya dubu huɗu (4,000) wanda kimarsu a lissafin wannan shekara (1442)h (2021)m ta kusa kai biliyon biyu (2,000,000,000) amma duk da tarin dukiyar nan Annabi bai dauki wani abu a cikinta ba, bal, sai ma ya rarrabawa sababbin musulunta domin a kara tabbatar da diga digansu akan imani, ya dauki rakuma dari ya ba wancan haka dai ya rabar da ita ga wadannan mutanen gaba daya, hatta Al'ansar bai basu komai daga cikin ta ba.

A cikin kamammun nan kuwa akwai Shema'u'Yar'uwa ga Annabi ﷺ ta shayarwa, ta bayyana ma annabi (ﷺ) kanta ya ganeta ya karra-mata ya shimfiɗa mata mayafinsa ya yi ma ta sha biyu ta arziki ya sa aka maida ita zuwa ga mutanenta.

Su kuma kabilun Hawazin sai suka rankayo gaba dayansu zuwa ga Annabi ﷺ a matsayin musulmai.

Darussa:

- 1-karshen tika-tika tik, da wannan yakinne Allah ya kawo karshe abokan hamayya masu son su ga karshen musulunci a cikin Jaziratul Arab, Allah ya cikama annabinsa alkawarin da ya yi masa na ba shi tamkini a bayan kasa.
- 2-Allah baya son alfahari da jiji da kai, a a duk abin da ka samu na nasara to ka jinginashi zuwa ga Allah.
- 3-Alfahari baya haifar da da mai ido.
- 4-Annabi ﷺ ba dan ya tara abun duniya ya ke yakiba, bal, asali ma baya yaki sai an takaleshi.
- 5-Yana da kyau mutun ya girmama zumunta ta hanyar kyautata ma dan'uwansa koda ba musulmi bane kuma koda ba dan,uwansa ba ne na jini.

Yakin Tabuka

Wannan yakin shine yaki na karshe a rayuwar Annabi ﷺ Tabuka wani garine dake arewacin masarautar Sa'udiya, dalilin wannan yakin shine kasancewar daular Rum tana daya daga cikin dauloli guda biyu mafi girma da karfi a fadin duniya gaba daya a wannan lokacin, wato ita da Faris, kamar ka ce: Amerika da Ingila da Rasha da Faransa a yanzu, to kusan duk garuruwan Larabawa a karkashin ikon Rumawa suke, to ganin yadda Annabi ﷺ ya mamaye wadannan birane na cikin yankin Larabawa gaba daya, sai kai'sar ya firgita ya ji tsoron kada su mai tawaye tinda daman suna fatan ganin samun 'Yancin kai ga kuma dama ta samu, sai ya hada gagarumar runduna har da ta hadin gwuiwar larabawan da suke makobtaka da shi, wanda adadin mayakan da ya tara sun tasamma dubu arba'in (40,000)

A yayin da labari ya riski Annabi ﷺ sai ya shiga kwadaitar da sahabbai (rah) akan jihadi saboda ciyar da addinin Allah gaba, wanda wannan labarin ya riskeshi ne a lokacin da ake cikin tsananin zafi da karancin abun hannu, ga tafiya kuma mai nisan gaske wacce ba a taba yin kwatankwacinta ba, gashi kuma anfanin itatuwa sun nuna.

Amma duk da haka sahabbai ba su yi kasa agwui'wa ba haka suka sallama jin dadinsu da hutunsu don daukaka addinin Allah ta'ala, tsantsar imanin sahabbai (rah) ya kuma bayyana a wannan lokacin, masu wadata suka yi abin da tarihin dan Adam bai taba shai'dar kwatan kwacinsa ba, ta yadda Abubakar ya bada dukiyarsa gaba daya fisabilillah, adadin ta kuwa ya kai dirhami dubu huɗu (4,000) dai dai da miliyon arba'in da 'Ya'Ya (40,00000) Umar kuma ya bada rabin dukiyarsa, Usman kuma babban attajiri kusan shine ruhin yakin ta fiskar taimakawa, domin ya bada gudummuwar rakuma dari tara (900) da dawakai dari (100) da kudade masu tarin yawa, manzan Allah ﷻ ya ce: duk abin da Usman ya aikata na kuskure to ba zai cutar da shi a wajen Allah ba, wannan isharace zuwaga cewa ba zai aikata wata kaba'ira ba, shi kuma Abdurrahmanu dan Aufu ya bada Ukiya ta Azurfa dari biyu, wato dirhami dubu huɗu (4,000) haka dai kowa ya dinga kawo gwargwadon abin da Allah ya hore masa, wani ya kawo buhunan dabinu wani buhu daya wani kwano daya wani mudu daya, kowanne gwargwadon iyawarsa, mata ma ba a bar su a baya ba, suka dinga cire dankunnayensu da sarkokinsu da awarwarayensu suna badawa saboda Allah, munafukai suka shiga zunden masu sadaka, idan mutun ya bada mai yawa sai su ce dan riya ya yi, idan ya bada kadan sai su ce me Allah zai yi da wannan.

Sahabbai da dama suka yi ta zuwa wajen Annabi ﷺ akan ya basu abun hawa domin ayi wannan tafiyar dasu, idan akwai ya basu idan kuma babu sai ya basu hakuri, sai su yi bakin ciki da hakan wasu ma su yi kuka, su kuma munafukai awannan lokacine kasuwarsu ta bude suka dinga sharara karya da kawo uzururruka na karya dan Annabi ﷺ ya ba su izinin zama ba sai an fita dasu ba, wani ya ce matarsa bata da lafiya, wani kuma ya ce katangar gidansa ta fadi da dai zantuttuka irin wadannan marasa kan gado.

Haka Annabi ﷺ ya gama hada rundunar mayakansa suka kama hanya zuwa Tabuka, wanda adadin dakarun da aka fita dasu a wannan yakin sun kai dubu talatin (30,000) wanda ba a taɓa fita da irin wannan adadin ba aduk yakokin da Annabi ﷺ ya halarta a rayuwarsa.

Haka dai aka kama hanya ana inba-kayi bani-wuri a kwana anan a tashi acan a yada zango anan, duk da irin gudummuwar da attajiran sahabbai suka bada wannan bai gamsar da rudunarba don yawansu, domin mutun goma sha takwas sun kasance suna yin tarayya akan rakumi guda, idan wannan ya hau ya yi adadin tafiya kaza sai ya sauka ya ba wannan, wani lokaci ma ganyen bishiya ne abincinsu wani sa'in kuma sukan yanka rakumi domin su sha ruwan da ya ke Tarawa a ma'ajiyar ruwansa, a haka dai aka yi ta tafiya wanda abubuwa daban daban na ban al'ajabi sun faru akan hanya wanda littafin ba zai isa ace an kawo maka komai da komai ba, har aka isa Tabuka, a yayin da Rumawa suka ji labarin zuwansa sai suka razana suka gudu, Annabi ﷺ ya tsaya a Tabuka tsawon kwana goma sha wani abu, a wannan tsakanin ne sarakunan dake wannan yankin suka yi ta zuwa neman sulhu suna bada Jizya, kamarsu

sarkin Ai'lata da mutanan Jarba'u da na Azruh, daga nan sai Annabi ﷺ ya juyo zuwa Madina, a yayin da duniya ta gama girgiza da la-marinsa.

Darussa:

- 1-Hakika wannan yakin shine mafi girman yakokin Annabi ﷺ wanda ya kara bayyana wa Duniya gaskiyar abin da ya zo da shi na shiriya, kuma ya kara tabbatar ma ta da kafuwar daular Musulunci kafuwar da tunbuke ta ba zai yiwu ba, ta yadda har kasa mai ji da kanta wacce Duniya take ganin karanta ya kai tsai'ko kuma ake jin shakkarta, idan ta dubi gabas ta ce yamma ba wanda zai ce ba hakaba ne, amma yau gashi sun kasa yin gaba da gaba da rundunar Musuluncin da ake gani sune makaskanta a da.
- 2-Tsanadin karfin imanin sahabbai da kuma yadda suke rayuwa dan wannan addinin ba dan su ci ba ko su sha.
- 3- Addinin Allah baya tafiya yadda ya kamata sai da kudaden da za a dinga anfani dasu wajen tafiyar da shi.
- 4- Musulmai su suke daukar ragamar tafiyar da addininsu ta hanyar bada gudummuwa domin ciyar da shi gaba ba tare da nema daga wani bare ba.
- 5- Kada ka rai'na dan abin da za ka yi sadaka da shi, duk abin da Allah ya hore maka to ka bada kada ka rai'na, domin abin da Allah ya hore maka komai kankantarsa to mai yawane a wajen Allah.
- 6- Da ba dan sahabbai ba da wannan addinin ba inda zai je, domin sune suke fadi-tashi da jininsu da dukiyarsu wajen ganin tabbattuwar, saboda haka duk wani musulmi a yau a duk inda yake a

fadin Duniya arzikinsu ya ke ci, idan ya yi musun hakato dama ba addinin Musulunci ya ke yi ba wani addinin ya ke yi can na daban.

Bayan wannan yakin na Tabuka ne kabilu daban daban suka dinga yin ayari suna zuwa wajen Annabi ﷺ suna shiga Musulunci.

Rashin lafiyar Annabi ﷺ da wafatinsa

Bayan Allah ya tabbatar da da'awar Annabi ﷺ ya rinjayar da ita akan kowacce da'awa, ya cika masa burinsa, Annabi ﷺ ya yi aikin hajjinsa na bankwana! Wanda shine nafarko kuma nakarshe, domin sau ɗaya ya taba aikin hajji a rayuwarsa, Annabi ﷺ ya dinga yin bankwana da duk wani muhimmin abu da yake da alaƙa da shi, ya je Uhdu ya yima shahidai sallah ta bankwana, ya shiga makabartar Baki'a ya yima mamatanta addu'a ya nema musu gafara.

Daga nan sai ya fara rashin lafiya, wanda hakan ya farune ranar Litinin ashirin da tara ga watan Safar, daga nan ciwo ya ci gaba da tsananta ga Annabi ﷺ har ya kasance cewa baya iya fita sallah, sai ya umarci Abubakar da ya yiwa mutane sallah, Annabi ﷺ ya yi wa sahabbai wasiyoyi da abubuwa daban daban waɗanda dukkannin su akan kula da Addinine da kuma kiyaye daular Musulunci da makamantan hakan.

Da hantsin ranar Litinin ne ranar sha biyu ga watan Rabi'ul Au'wal a shekara ta sha ɗaya da yin hijira shekara ta ashirin da uku da annabci wata gagarumar musiba ta sauka ga Duniyar Musulunci wacce ba a taba yin kamarta ba kuma ba za a kara maimaita kwatankwacinta ba, wannan musibar ita ce komawar Annabi ﷺ zuwaga Allah! hakika wannan ba karamar musiba ba ce da tashin hankali ga duk wani musulmi wanda sha'anin Addini yake gabansa, domin hatta sahabbai duk da karfin imaninsu sai da da yawansu suka ruɗe har Umar ya ke cewa Annabi ﷺ bai rasu ba kuma duk wanda ya kara cewa Annabi ﷺ ya rasu to zai sare masa kai, har sai

da Abubakar ya zo ya daidaita nutsuwar mutane ya tabbatar musu da rasuwar Annabi ﷺ ta hanyar karanto ayar da take nuna cewa Annabi ﷺ zai koma ga Allah ko bajima ko badafe, Annabi ﷺ ya rasune a jikin A'isha a tsakanin kirjinta.

Daga nan sahabbai suka yi masa wanka ba tare da an cire masa tu-fafinsa ba, aka lullubeshi da likafani guda uku, sannan kowannensu ya yi masa sallah a karan kansa ba tare da an yi masa jam'i ba kamar yadda aka saba yi wa mamaci sallah, sannan sai suka yi sabani akan inda yakamata abinne shi, sai Abubakar ya ce: na ji Annabi ﷺ yana cewa: duk Annabin da ya yi wafati to ana binne shi ne a inda ya yi wafati, sai aka binne shi anan dakin A'ishatu (ra)

Annabi sallallahu alaihi wa sallam ya rasu yana da shekaru sittin da uku (63)

Siffofin Annabi ﷺ da Kyawawan dabi'un sa

Hakika Annabi ﷺ shine mafi cikas mutane halitta mafi kamala mafi kyawun fuska da haske da annuri da kwarjini, shi ba dogo bane talala, kuma ba gajere bane ya na tsakankanin hakan, kuma ba wanda yake kere shi a tsawo idan sun jera da shi, wannan mu'ujizarsa ce, sannan shi ba fari bane kamar zabaya, kuma shi ba ja bane kuma shi ba baki bane kuma shi ba wankan tarwada bane, sannan gashin kansa ba a dunkule yake ba, a a laya-laya ne gwanin ban sha'awa, sannan kan shi babbanne ba can sosai ba, sannan yana da manyan zira'i da damatsa alamun sadauki ne jarumin gasken gaske, bai taba juyawa da baya ba a fagen Daga, sannan yana da yalwar idanu masu matuƙar fari sannan bakin dake cikinsu bakine kwarai da gaske, idan ya na tafiya ba ya yin irin ta ragwaye ya na

jan kafa, a a idan ya na tafiya kai ka ce ya na sakkowa daga kan tudune, kuma ya na tafiya a tsanake ba sauri mara kan gado ba ba kuma tafiyar ragwayeba, amma duk da haka idan sahabbai suka jera da shi sai suna dan hadawa da gudu gudu, wannan ya na daga cikin mu'ujizarsa.

idan muka koma zuwa ga batun kyawawan dabi'u da mu'amaloli, wannan kuma wani abune wanda ya shige tunanin mai tunani da hasashen mai hasashe, domin Annabi ﷺ ya tattara duk wata kyak-kyawar dabi'a wacce kowane mutun ya siffanta da ita har ma da doriya, ya na da matukar kamewa da juriya da hakuri da kyauta da karamci masu rikitar da wanda aka mawa, wanda hat takai yana ma yara kanana sallama akan hanya, ya na taya iyalansa hidindimunsu na gida, wajen cika alkawari kuwa ba a Magana, domin ya fi kowa cika alkawari da rike amana, hakika kyawawan dabi'un Annabi ﷺ da halayensa sun fi gaban a bayyanasu hakikanin bayyanawa, sai dai kawai mutun ya fadi abin da zai iya fada, Allah ya bamu ikon yin koyi da shi.

Matayensa iyayen muminai

Annabi ﷺ ya auri mata goma sha uku, ya tare da sha daya ya rasu ya bar guda tara, guda biyu kuma sun rasu tun ya na da rai, sune: Kadija, da Zai'nab 'Yar Kuzai'ma. auren sama da mata huɗu ya na daga cikin abubuwan da suka halatta ga Annabi ﷺ shi kadai ba wanda ya yi tarayya da shi a cikin musulmai akan hakan, ga sunayen matayen nasa kamar haka:

- 1- Kadijatu 'Yar Kuwai'lid (ra) ita ce matarsa ta farko kuma uwa ga 'Ya'Yayensa gaba ɗaya ban da Ibrahim, bai ma ta kishiyaba har ta koma zuwa ga Allah.
 - 2- Sau'datu 'Yar Zam'atu (ra) ita ce wacce ya fara aura bayan Kadija.
 - 3- A'ishatu 'Yar Abubakar Assiddik (ra) ita ce kawai budurwa a cikin matan da ya aura, ya aureta ta na da shekara shida, ya tare da ita tana 'Yar shekara tara.
 - 4- Hafsatu 'Yar Umar ɗan Kaddab (ra) 'Ya ga Amirul mu'uminina Umar ɗan Kaddab (ra)
 - 5- Zai'nab 'Yar Kuzai'ma (ra) mamar miskinai, ba ta dadeba ta rasu.
 - 6- Ummu Salma Hindu 'Yar Abi Umayya (ra) mahaifiyar Anas ɗan Maliku (ra)
 - 7- Zai'nab 'Yar Jahshin (ra) ita ce wacce Allah ya ɗaura aurenta da Annabi ﷺ daga saman bakwai.
 - 8- Juwai'riyya 'Yar Haris (ra) ta na ɗaya daga cikin ribatattun yakin banu Musdaliq, sai Annabi ﷺ ya 'Yantata ya aureta.
 - 9- Ummu Habiba Ramla 'Yar Abu Sufyan (ra) Annabi ﷺ ya aureta ne a yayin da ta yi hijira zuwa Habasha tare da mijinta Ubai'dullahi ɗan Jahshin, sai ya yi ridda, sai Annabi ﷺ ya turo ya na neman aurenta a wajen Najashi kamar yadda ya gabata.
 - 10- Safiyya 'Yar Huyayyu ɗan Akɗabu (ra) ta kasance 'Ya ga shugaban yahudawan banun-nadir, kuma ɗaya daga cikin ribatattun yakin Kai'bara, sai Annabi ﷺ ya 'Yantata ya aureta.
 - 11- Mai'munatu 'Yar Haris (ra) Annabi ﷺ ya aureta bayan ya kammala aikin umara ta ramako a bisa zance mafi karfin dalili.
- Amma kwarkwarorinsa guda biyu ne: 1- Mariyatul Kibdiyatu, ita ce ta Haifa masa Ibrahim (ra) 2- rai'hanatu 'Yar Zai'du, ta kasance ɗaya daga cikin ribatattun yakin banu kurai'za.

'Ya'Yayen Annabi ﷺ

Allah ya azurta Annabi ﷺ da 'Ya'Yaye guda bakwai, maza uku mata huɗu, amma ba wanda ya rayu daga cikin mazajen bisa wata hikima ta Allah, ga sunayensu nan kamar haka:

1-Alkasim (ra) 2- Abdullahi (ra) 3 – Ibrahim (ra)

4- Fadimatu (ra) ita ce mafi soyuwa daga cikin 'Ya'Yansa ﷺ, kuma ita ce uwa ga jikokin Annabi ﷺ, Aliyu ɗan Abu Dalib (ra) shine mijinta, ita ce mafi tsawon rayuwa daga cikin 'Ya'Yansa (saw) wacce ta rayu bayan ransa.

5- Ummu kulsum (ra) Usman ɗan Affan (ra) shine mijinta, ba ta dade a wajensa ba ta rasu.

6- Rukayya (ra) ita ma Usman ne ya aureta bayan rasuwar 'Yar'uwatta Ummu kulsum.

3-Zai'nab (ra) ita kuma Abul As ɗan Rabi'a ne ya aureta kafun hijira, daga nan musulunci ya rabasu, sannan kuma ya kara hadasu da wan nan auren nasu na farko.

kullewa

Wannan shine abin da na ga ya kamata in kawo game da tarihin Annabi ﷺ cikin harshen Hausa a takaice, domin 'Yan'uwammu masu magana da wannan harshen su amfana da shi su san Annabinsu ﷺ su ɗabbaƙa karantarwarsa akan su, kuma su yi koyi da shi, domin mutanenmu suna kaunar Annabi ﷺ matuƙa, to ya na daga cikas kaunar da kake wa mutun ka san tarihinsa ka san shi waye da irin gwagwarmayar da ya yi a rayuwarsa, da kuma kyawawan ɗadi'un sa da halayensa, wannan sai ya kara maka sonsa da

kaunarsa da kuma son tafarkinsa, domin wannan shine makasudin karanta tarihin Annabi ﷺ ba wai a karanta dan nishadi ba kawai.

Na fara aikin wannan littafine a lokacin ina da ayyuka masu tarin yawa na wasu rubuce rubucen, da yawan zirga zirga, amma saboda mahimmancin wannan maudu'in haka na daure na ke tabawa har Allah yasa na kammala, wanda na fara a ashirin da shida ga watan takwas watan Hijira (28 – 8 1442)h wanda ya zo dai dai da takwas ga watan huɗu a lissafin Nasara (8 – 4 – 2021) na kammala aranan Lahadi (18 – 10 – 1442)h (31 – 5 – 2021)m

ina rokon Allah da ya amfanar da shi ga waɗanda aka yi dominsu, ya kuma sa mun yi dan neman yardarsa ya sanya mana shi a cikin kyawawan ayyukan mu, lallai shi maji rokone kuma mai amsa kiran mai kirane.

ɗan'uwanku a Musulunci

Abu Zakariyya Arrigasi

قائمة المراجع

Jerin littattafan da aka yi muraji'arsu

1. القرآن الكريم.
2. صحيح البخاري.
أبو عبد الله محمد بن إسماعيل بن المغيرة البخاري - دار الفجر للتراث - ترقيم محمد فؤاد عبد الباقي.
3. صحيح مسلم.
أبو الحسين مسلم بن الحجاج بن مسلم القشيري - دار الفجر - الطبعة الثانية، تخ: 1434هـ.
4. سنن أبي داود.
سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير السجستاني الأزدي - دار ابن الهيثم.
5. سنن الترمذي.
أبو عيسى محمد بن عيسى بن سورة الترمذي - دار الفجر للتراث - الطبعة الثانية - تخ: 1434هـ.
6. سنن النسائي المجتبى.
أحمد بن شعيب النسائي - المكتبة التوفيقية - الطبعة الثانية - تخ: 2014م.
7. سنن النسائي الكبرى.
المؤلف السابق - تحقيق حسن عبد المنعم سلمي - مؤسسة الرسالة - الطبعة الأولى - تخ: 1421هـ.

8. سنن ابن ماجه.

أبو عبد الله محمد بن يزيد بن ماجه القزويني - تحقيق محمد فؤاد عبد الباقي - دار إحياء الكتب العربي.

9. موطأ الإمام مالك.

أبو عبد الله مالك بن أنس بن أبي عامر الحميري المدني - شركة القدس القاهرة.

10. سنن الدارمي.

أبو محمد عبد الله بن عبد الرحمن بن الفضل بن بهرام الدارمي - تحقيق حسين سليم أسد الداراني - دار المغني - الطبعة الأولى - تخ: 1412هـ.

11. سنن الدارقطني.

أبو الحسن علي بن عمر بن أحمد بن مهدي الدارقطني - تحقيق شعيب الأرنؤوط - مؤسسة الرسالة - الطبعة الأولى - تخ: 1424هـ.

12. السنن الكبرى.

أحمد بن الحسين بن علي بن موسى الخراساني البيهقي - تحقيق محمد عبد القادر عطا - دار الكتب العلمية - الطبعة الثالثة - تخ: 1424هـ.

13. المستدرک علی الصحيحين.

أبو عبد الله الحاكم بن محمد بن عبد الله بن حمدويه النيسابوري - تحقيق مصطفى عبد القادر عطا - دار الكتب العلمية - الطبعة الأولى - تخ: 1411هـ.

14. مغازي الواقدي.

أبو عبد الله محمد بن عمر بن واقد السهمي الأسلمي الواقدي - تحقيق مارسدن جونس - دار الأعلمي - الطبعة الثالثة: 1409هـ.

15. تاريخ خليفة بن خياط.

أبو عمار خليفة بن خياط بن أبي هبيرة الأخربي.

16. تاريخ الأمم والرسل والملوك.

أبو جعفر محمد بن جرير بن يزيد بن كثير الطبري الآملي - دار التراث - الطبعة الثانية: 1387هـ.

17. الطبقات الكبرى.

أبو عبد الله محمد بن سعد بن منيع الهاشمي البغدادي - تحقيق زياد محمد منصور، مكتبة العلوم والحكم - الطبعة الثانية: 1408هـ.

18. الاستيعاب.

أبو عمرو يوسف بن عبد البر النمري الأندلسي - تحقيق محمد البجاوي - دار الجيل، الطبعة الأولى: 1412هـ.

19. أسد الغابة.

أبو الحسن علي بن محمد بن محمد بن الأثير الشيباني - تحقيق علي محمد معوض، دار الكتب العلمية - الطبعة الأولى: 1415هـ.

20. عيون الأثر.

أبو الفتح محمد بن محمد بن سيد الناس اليعمري - دار القلم - الطبعة الأولى: 1414هـ.

21. تاريخ ابن خلدون.

أبو زيد عبد الرحمن بن محمد بن خلدون ولي الدين الحضرمي - دار الفكر - الطبعة الثانية: 1408هـ.

22. سير أعلام النبلاء.

أبو عبد الله شمس الدين محمد بن عثمان بن قايماز التركماني الدمشقي الذهبي - دار الحديث: 1427هـ.

23. شذرات الذهب في أخبار من ذهب.

أبو الفلاح عبد الحي بن أحمد بن محمد بن عماد العكري - تحقيق محمود الأرناؤوط، دار ابن كثير - الطبعة الأولى: 1406هـ.

24. تاريخ أبي الفداء - للملك المؤيد إسماعيل بن أبي الفداء.

25. الرحيق المختوم - لصفى الرحمن المباركفوري.

26. السيرة النبوية عرض وقائع وتحليل أحداث - للدكتور علي محمد الصلابي، وغير ذلك كثير.

Jerin abubuwan da littafin ya kunsu

• Gabatarwa cikin harshen Larabci	2
• Gabatarwa da Hausa	4
• Larabawa gabanin musulunci	6
• Addinan larabawa kafin musulunci	6
• Dangantakar Annabi ﷺ	7
• Auren Abdullahi da Amina	8
• Hai'huwar Annabi ﷺ	9
• Alamomin hai'huwar Annabi ﷺ	9
• Shayar da Annabi ﷺ	10
• rasuwar mahai'fiyarsa	11
• Ya dawo karkashi kulawar kakansa	12
• Ya dawo karkashin kulawar baffansa	12
• kissar Annabi ﷺ da Bahira	12
• Kiwon Timaki	13
• Auren Annabi ﷺ da Kadija	14
• Tarayyarsa da kurai'shawa wajen gina	15
• Annabci	15
• Farawar da'awa a sirrance	17
• Darussa	18
• Matakin da'awa a bayyane	19
• Hijirar farko zuwa Habasha	20
• Darussa.....	22
• Musuluntar Hamza	23
• Yanke mu'amala da musulmai	24
• Darussa	25
• Shekarar bakin ciki	26
• Darussa	27
• Auren Annabi ﷺ da Saudat	28

- Fara da'awa a wajen Makka28
- Darussa29
- Isra'i da mi'iraji30
- Darussa33
- Farawar Musuluncin Ansar34
- Darussa35
- Alamomin hijira36
- taron kurai'shawa akan kashe Annabi ﷺ36
- Hijirar Annabi ﷺ zuwa Madina40
- Shigar Annabi ﷺ Madina41
- Darussa41
- Da'awa a Madina43
- kulla'Yan'uwantaka tsakanin Muhajirai da44
- Darussa44
- Tsarin zamantakewa da yahudawa45
- Matakin kare kai46
- Yakin Badar47
- Darussa53
- Yakin banu kai'nuka'a54
- Darussa56
- Yakin Uhudu57
- Darussa64
- Yakin banun-Nadir66
- Darussa67
- Yakin Ahzab68
- Darussa74
- Yakin banu kurai'za75
- Darussa76
- Yakin banu Musdalik77

- kiran karya ga A'isha78
- Darussa80
- Yakin Hudai'biya82
- Darussa85
- Yakin kai'bara86
- Darussa88
- Yakin fathu Makka88
- Darussa92
- Yakin Hunai'ni93
- Darussa96
- Yakin Tabuka96
- Darussa99
- Rashin lafiyar Annabi ﷺ101
- Siffofin Annabi ﷺ da dabi'un sa102
- Matayensa iyayen mumina103
- 'Ya'Yayensa105
- Kullewa106
- Jerin littattafan da aka yi muraji'ar su107